

Hver dag teller!

Veileder for forebygging og oppfølging
av alvorlig skolefravær

**Til bruk for
skolene**

Ved bruk av hele eller deler av denne veilederen, bes det om korrekt kildehenvisning.
Veilederen er et levende dokument og revideres jevnlig.

For å forsikre deg om at du leser nyeste versjon av veilederen,
se: www.nittedal.kommune.no/ppt eller søk "Nittedal Hver dag teller" på Google

Veilederen ble først utarbeidet og skrevet skoleåret 2010/2011 av psykologene
Andrea Kanavin Grythe og Marie Gran Aspunvik i Nittedal Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT).

Revidert versjon, juli 2023 v/Andrea Kanavin Grythe

FORORD

Vi håper at du som ansatt i skolen i Nittedal føler deg bedre rustet til å møte alvorlig skolefravær etter å ha lest veilederen. Tydelige retningslinjer, rutiner og handlingsplaner for arbeidet med fravær er nødvendig. Vi har også erfart at bestemte holdninger er avgjørende for å lykkes i arbeidet med alvorlig skolefravær.

Framtidstro og **pågangsmot** smitter og er helt nødvendig. Ansatte på skolen, som er den profesjonelle part, må være toneangivende og bærende av begge disse. I arbeid med elever som strever med nærvær kan det være krevende å holde på framtidstro og pågangsmot og det er derfor viktig å være bevisst hvor avgjørende dette er for å lykkes.

Jo Magne Ingul viser til forskning som viser at konsekvensen av fravær er kumulativ (2016). For hver dag som går øker mengden risikofaktorer som gjør det vanskeligere å komme tilbake på skolen, med andre ord: **Hver dag teller!**

Dette understreker hvor viktig holdningen om at **eleven skal på skolen fortest mulig og være der mest mulig er**. Det er til elevens beste, selv om eleven for eksempel er plaget av angst og/eller depresjon. Du blir ikke mindre engstelig eller trist av å være hjemme. Det er mye god behandling i å **ta hverdagen tilbake** og å utsette seg for det du er redd for. Dette forutsetter at eleven har en trygg og god skolehverdag. Dersom årsaken til fraværet er mistrivsel på skolen, må selvfølgelig årsakene til mistrivsel på skolen ryddes av veien. Løsningen er uansett aldri å droppe ut av skolen. Å fullføre grunnskolen er svært viktig for den enkeltes psykiske helse, videre skolegang og framtidsutsikter. Fullført skolegang har også en svært viktig samfunnsøkonomisk betydning.

Grovt sagt har debatten rundt årsakene til alvorlig skolefravær blitt mer og mer polarisert de siste årene (Madsen & Brochmann, 2022). Enda mer forenklet fremstilt handler dette om synet på hvorvidt det er best for barn som strever med skolefravær å være på skolen, eller ikke. I denne veilederen understrekes betydningen av grunnholdningen om at elever har det best på skolen. Samtidig er det ikke til hjelp dersom skolen f.eks. fastholder at "eleven må på skolen uansett..." dersom ikke nødvendig tilrettelegging, tillit og trygghet er på plass. På samme måte er det lite til hjelp for eleven dersom foresatte fastholder perspektivet om at "(den norske) skolen klarer ikke å gi mitt barn det hen trenger...". Slike polariserte syn gjør avstanden mellom skole og hjem større, til tross for at de egentlig har samme mål. Alvorlig skolefravær er **ikke en enkel utfordring med en enkel løsning**.

Nettopp fordi det alltid er sammensatte årsaker til skolefravær, er holdningen om at fravær er et **felles problem** som krever en **felles løsning**. Alle parter må ta ansvar og bidra til at eleven kommer seg tilbake på skolen.

Når alt kommer til alt er det **voksnes vilje og evne** til å samarbeide rundt barn og unge som er avgjørende for å bidra til at elever kommer, og blir på skolen. Koordinering er avgjørende. All hjelp, alle krav og all støtte må skje med en samtidighet. Slik lykkes vi med å løse utfordringen alvorlig skolefravær, sammen - med samtidighet i våre tiltak.

Nittedal kommune, juli 2023

Hilde Gran

kommunalsjef oppvekst og utdanning

Lise Fjellstad

leder Enhet for Barn, unge og familier

Andrea Kanavin Grythe

leder PPT

INNHALDSFORTEGNELSE

1. ALVORLIG SKOLEFRAVÆR: TEORI	6
1.1 BEGREPSAVKLARING	6
1.2 FORSKJELLIGE TYPER SKOLEFRAVÆR	6
1.3 ALVORLIG SKOLEFRAVÆR I ET HELHETLIG PERSPEKTIV	7
1.4 ÅRSAKER TIL SKOLEFRAVÆR.....	8
1.5 TIDLIGE TEGN PÅ ALVORLIG SKOLEFRAVÆR.....	13
1.6 HOLDNINGER	14
2 FOREBYGGING	16
2.1 FRAVÆRSRUTINER - HVER DAG TELLER!	16
2.2 OPPFØLGING AV ALVORLIG SKOLEFRAVÆR.....	17
2.3 OVERGANGER: BARNEHAGE - BARNESKOLE - UNGDOMSSKOLE	17
2.4 NÆRVÆRSKONTAKTER	17
2.5 SKOLE-HJEM SAMARBEID	17
2.6 ELEVENES LÆRINGSMILJØ	19
3 NÅR EN ELEV HAR ALVORLIG SKOLEFRAVÆR – HVA GJØR VI?	16
3.1 KONTAKT	22
3.2 KARTLEGGING.....	23
3.3 SAMARBEID OM TILTAK	24
3.4 EVALUERING	25
3.5 TVERRFAGLIG DRØFTING: VEIEN VIDERE.....	26
VERKTØYKASSA	27
UTTALELSER FRA ELEVER	44
REFERANSER OG LITTERATURLISTE	50

INTRODUKSJON

Hver dag teller! gir retningslinjer for hvordan den enkelte lærer, så vel som skolen som system, skal jobbe for å forebygge og følge opp skolefravær. Veilederen er således først og fremst et redskap for skolene i kommunen.

Veilederen er bygget på sentral teori og forskning på skolevegring og skolefravær, samt aktuelle lover og forskrifter. I tillegg bygger veilederen på erfaringer PPT har med denne problematikken i Nittedal kommune. Denne erfaringen kommer fra samarbeid med elever, foresatte, skolene, skolehelsetjenesten, spesialisthelsetjenesten, barneverntjenesten og fastleger.

Veilederen ble vedtatt av kommunestyret den 29.08.2011. Veilederen og handlingsplanen har vært til bred høring i kommunen. Veilederen har vært evaluert av lærere og ledelse ved samtlige skoler i kommunen høsten 2012, og evalueres kontinuerlig gjennom aktiv bruk.

Fullført skolegang gir elevene de beste forutsetninger med tanke på deres psykiske helse, deres hverdagsliv, sosiale fungering og framtidsutsikter. Alvorlig skolefravær berører både den enkelte elev, familien, skolen, hjelpeapparatet og kommunen.

Et høyt skolefravær gir flere negative følger som f.eks. isolasjon, lav selvfølelse, faglige hull og familiære problemer. Med et høyt skolefravær er veien til frafall i videregående skole kort. Faller man ut av skolen er det vanskelig å komme inn på arbeidsmarkedet. Med så alvorlige konsekvenser er det i alles interesse å forebygge og forhindre skolefravær, og da blir *samarbeid* mellom de berørte instanser avgjørende. Når et barn ikke kommer seg til, eller ikke klarer å være på skolen, er dette et **felles problem som krever at alle bidrar til en løsning**. Veilederen gir klare retningslinjer og råd til hvordan et slikt samarbeid kan og bør foregå.

Veilederen består av fire deler;

Del 1: ALVORLIG SKOLEFRAVÆR: TEORI gir en bred introduksjon til alvorlig skolefravær. Her presenteres teoretiske perspektiv sammen med begrepsavklaringer, årsaker til skolefravær, problemforståelse og risikogrupper.

Del 2: FOREBYGGING handler om hvordan alvorlig skolefravær kan forebygges. Her beskrives hvordan skolens rutiner for fraværsføring og oppfølging av fravær kan bidra til at fravær ikke utvikler seg i negativ retning. I tillegg beskriver denne delen betydningen av samarbeidet mellom skole og hjem.

Del 3: NÅR ELEVEN HAR ALVORLIG SKOLEFRAVÆR - HVA GJØR VI?

beskriver hvordan skolen skal handle når en elev har alvorlig skolefravær. Her presenteres en trappetrinnsmodell som illustrerer hvilke tiltak som skal gjennomføres når en elev har alvorlig skolefravær.

VERKTØYKASSA er en samling av nyttig informasjon, maler og verktøy til bruk for deg som er ansatt i skolen. Her finner du alt fra tiltaksbank til informasjon om når og hvordan du kan koble på andre støttetjenester i arbeidet.

1. ALVORLIG SKOLEFRAVÆR: TEORI

Denne delen gir først en begrepsavklaring. Deretter vil sentrale teoretiske perspektiv presenteres sammen med årsaker til alvorlig skolefravær, samt risiko- og beskyttelsesfaktorer, tidlige tegn og holdninger.

1.1 BEGREPSAVKLARING

I norsk litteratur og forskning er begrepene skulk, skolenekting, skolefobi, skolevegring og skolevegringsatferd de mest vanlige betegnelse for elever som har høyt fravær fra skolen. Disse betegnelse har til felles at ansvaret for fraværet plasseres hos eleven selv. Årsaken til at en elev er fraværende fra skolen er sjelden *kun* skulk eller vegring, og vi ønsker å legge vekt på at årsaken, og ansvaret, også ligger utenfor eleven selv. Derfor vil samlebetegnelsen **alvorlig skolefravær** bli brukt. Også begreper som ufrivillig skolefravær og bekymringsfylt skolefravær unngår å plassere skyld og brukes mer og mer.

Alvorlig skolefravær defineres som skolefravær som krever tiltak.

I Nittedal kommune krever skolefravær tiltak når en elev har:

- 10% gyldig eller ugyldig fravær
- 10 enkelttimer gyldig/ugyldig fravær
- Gjentakende forsentkomninger
- Er på skolen, men ikke i timene

10% =
ca 10 dager
i semesteret

Noen vil kanskje lure på hvorfor grensen er nettopp på 10%? Det er jo elever som kan ha 10 dager fravær i halvåret uten at det er noen bekymring knyttet til dette? Kort forklart handler det om å sette en grense som gjør at skolen fanger opp de som kan komme til å trenge tettere oppfølging.

Litt lengre forklart handler dette om at en utfordring i forskning på skolefravær er å bli enige om konkrete risikofaktorer. Det vil si, å kunne peke på hvilke ting som gjør at enkelte elever utvikler veldig høyt fravær, mens andre ikke gjør det. Nettopp fordi dette er uklart er det viktigste vi kan følge med på selve fraværet, for å fange opp noen som er i risiko for å utvikle veldig høyt fravær. I tillegg er det vanskelig å identifisere akkurat hvor mye fravær elever kan ha, før det utvikler seg negativt og blir problematisk. Foreløpig tyder forskningen på at **det er mulig å fange opp sårbare elever tidlig, dersom man kartlegger årsakene til fraværet ved 10%** (Fornander & Kearney, 2020). Derfor er det hensiktsmessig å sette grensen til 10%, slik at de elevene som faktisk er i ferd med å utvikle fravær som blir problematisk og vanskelig blir fanget opp tidlig nok.

Sånn sett kunne grensen beskrevet i boksen over blitt kalt *begynnende* alvorlig skolefravær. Der begynnende alvorlig skolefravær *ikke* blir tatt tak i tidlig, vil elever raskt kunne utvikle et mye høyere fravær som vedvarer over tid, og som er vanskelig å snu.

1.2 FORSKJELLIGE TYPER SKOLEFRAVÆR

Skolefravær kan skyldes flere ulike forhold; sykdom, skulk, angst, mobbing, mistrivsel på skolen, ferier med eller uten søknad om permisjon, med mer. En naturlig inndeling av skolefraværet er fravær med eller uten *gyldig* grunn. Det er som regel kontaktlærer som bestemmer om eleven er berettiget til gyldig fravær. Det er særlig viktig at skolen har tett dialog med foresatte om ugyldig fravær. Forskning og erfaring viser imidlertid at elever med høyt gyldig fravær kan ha like stor sannsynlighet for å trenge ekstra oppfølging for å øke

nærværet på skolen, som elever med ugyldig fravær. Dette blir ikke minst viktig i kjølevannet av koronapandemien, der terskelen for å være hjemme har i hovedsak blitt senket. Dette kan føre til at elever med alvorlig skolefravær "går under radaren" og ikke oppdages før det er blitt vanskelig å komme tilbake på skolen.

Nettopp fordi det kan være like stor sannsynlighet for at elever med *gyldig* fravær utvikler skolefravær som krever oppfølging, som elever med *ugyldig* fravær, er det viktig at skolen tar kontakt med foresatte ved 10% fravær - uavhengig av årsak.

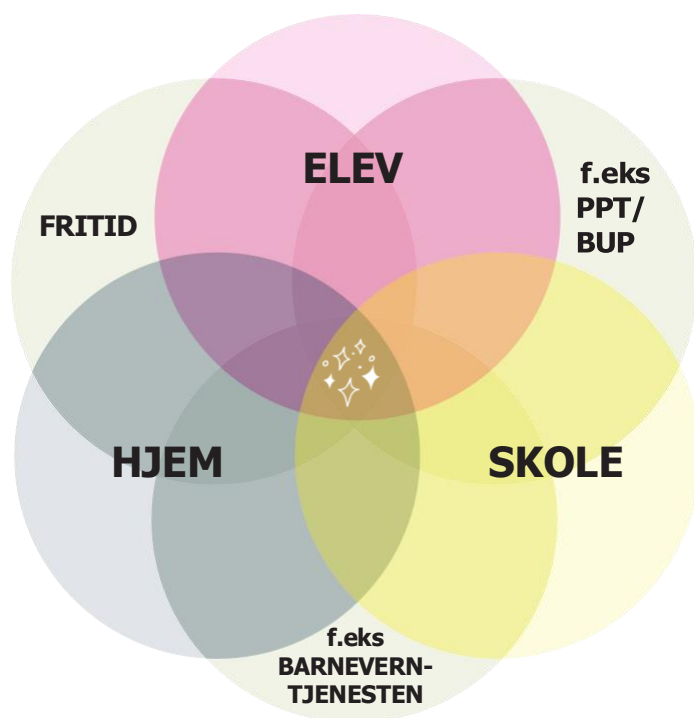
Det er forskjell på å møte foresatte og/eller elever med *skepsis* til årsaker for fraværet, og *nysgjerrighet* for hva skolen skal være oppmerksom på for å sikre elevens læring og trivsel. For å sikre at skolen får nødvendig informasjon om fravær er det avgjørende at foresatte har tillit til at skolen ikke er dømmende eller har negative holdninger til fravær. For at foresatte skal kunne være sårbare og ærlige om fraværet til elever som strever med å komme på skolen, må de oppleve å bli møtt med tillit.

Hvordan merker *du* i deg selv forskjell på når du er skeptisk og når du er nysgjerrig? Kanskje merker du forskjell i pusten, kroppen eller kroppsholdningen din? Kanskje i tankemåten? Eller i graden av tålmodighet, rastløshet eller irritasjon? Lær å legg merke til dette hos deg selv, og sjekk inn hva som vekkes i deg selv i hver konkret sak. Er det skepsis, så undre deg over hvorfor, og spør seg selv hva som skal til for at nysgjerrighet, interesse eller undring skal vekkes i stedet.

1.3 ALVORLIG SKOLEFRAVÆR I ET HELHETLIG PERSPEKTIV

I Nittedal kommune forstås alvorlig skolefravær fra et helhetlig, systemisk perspektiv. Det vil si at alvorlig skolefravær forstås som en sammensatt (flere årsaker) problemstilling (figur 1).

Figur 1: Et helhetlig perspektiv på alvorlig skolefravær.

I midten av "blomsten", der alle kronbladene møtes, plasseres skolefraværet.

I kronbladene ligger både opprettholdende årsaker til fraværet *og* løsningen på fraværet, nemlig et samarbeid mellom eleven, foresatte og skole med støtte fra hjelpeapparatet rundt.

Modell basert på: Marit Tørstad, 2010

For å lykkes med å hjelpe eleven tilbake til skolehverdagen er det avgjørende at tiltak blir satt i gang i alle kronblader i figuren over: hos eleven, i hjemmet og på skolen. Det kan være nødvendig å få hjelp fra andre instanser for å få til dette. Eksempler på hjelpeinstanser

er helsesykepleier, PPT, barneverntjenesten, familieteamet, BUP, STATPED, med fler. Det er viktig at alle parter – elev, foresatte, skole og hjelpeapparatet, bidrar til en løsning ved å ta sin del av ansvaret. I «verktøykassa» i slutten av denne veilederen finnes mer informasjon om støttetjenester.

Alvorlig skolefravær er et *symptom* på ett eller flere underliggende problemer eller vansker tilstede hos eleven og/eller i deres relasjoner/ miljø. Samtidig som det settes inn tiltak knyttet til den underliggende problematikken er det avgjørende å ta tak i skolefraværet (symptomet) tidlig. Å hjelpe eleven tilbake på skolen¹ vil virke behandlende i seg selv, og vil også kunne bidra til å avdekke underliggende problematikk.

1.4 ÅRSAKER TIL SKOLEFRAVÆR

Hverken skolevegring eller alvorlig skolefravær er en egen diagnose eller funksjonsbeskrivelse i seg selv. Skolefraværet er et *symptom* på at noe er vanskelig. Det kan være flere årsaker til at enkelte elever utvikler høyt skolefravær og problematikken er som regel sammensatt (Ingul, 2005). Vi vet at årsakene til alvorlig skolefravær som krever tiltak er både *individuelle, relasjonelle og miljøavhengige* og ofte kan ikke årsakene skilles tydelig fra hverandre.

Individuelle, relasjonelle og miljømessige årsaker

Det er flere *individuelle* forhold som kan føre til at elever synes det er vanskelig å komme til og/eller være på skolen. Det kan for eksempel være spiseforstyrrelser, angst, opplevelsen av stress/press eller lærevansker. *Relasjonelle* årsaker til at elever utvikler alvorlig skolefravær kan for eksempel være mobbing på skolen, tap av venner, samspillsvansker i familien eller på fritiden. Det kan også handle om manglende relasjoner til voksne på skolen. *Miljømessige* årsaker kan for eksempel være mangel på tilrettelegging på skolen, uro i klasserommet, hyppig utskiftning av personale på skolen, skilsmisser eller dødsfall i nær familie eller flytting. Forfatter Sara Eline Eide (2021) trekker frem at skolehverdagen til elever som strever består ofte i nederlagsfølelse, skamfølelse, manglende mestingsfølelse og opplevelsen av å falle utenfor.

Dette er kun noen få eksempler, som er trukket frem for å vise at det kan være mange årsaker til at elever strever med nærvær. Som regel er det flere årsaker samtidig (sammensatt) eller kanskje begynte det med én årsak - også handler etterhvert om flere ting. Det er ikke alltid så lett for elever å fortelle hva som er vanskelig, og det er ofte at årsakene er litt diffuse. Derfor er kartlegging en viktig del av arbeidet med å finne ut av årsaker til fraværet. *Flere kartleggingsverktøy finnes i «verktøykassa» til slutt i veilederen.*

Her er noen flere eksempler på årsaker som kan bidra til skolefravær på flere nivåer:

- **Individ:** nevroutviklingsforstyrrelser, traumer, psykiske eller fysiske lidelser, rusproblematikk, lærevansker, m.m.
- **Familie:** konflikter i familien, manglende struktur, sykdom, dysfunksjonell kommunikasjon, endringer i familiesituasjon, vold eller rusmisbruk, m.m.

- **Sosialt:** problemer i vennerelasjoner/ mangel på venner, mangel på tilhørighet, mobbing, m.m.
- **Skole:** hyppig lærerbytte, høyt lærerfravær, manglende struktur og forutsigbarhet, dårlig klassemiljø, ikke tilpasset opplæring, m.m.
- **I lokalmiljøet:** subkulturelle trender og holdninger til skole, nærmiljø med lite rom for annerledeshet, m.m.
- **Samfunnsmessige og kulturelle forhold:** sterkt fokus på prestasjon, «generasjon prestasjon», føringer for fellesskolen, m.m.

Litt om skolevegring/ angst

Angst eller vegring kan være en individuell årsak til alvorlig skolefravær. Begrepet skolevegring brukes for å beskrive skolefravær som er et resultat av barnets eller ungdommens angst for skolen eller noe forbundet med skolen. Både frykt, redsel og angst er normale reaksjoner hos barn og unge, men i noen tilfeller utvikler redselen seg slik at dette skaper problemer for barnets eller ungdommens hverdag. Det kan også være angst for andre situasjoner eller hendelser som gjør at barn og unge uteblir fra skolen. For eksempel kan yngre barn som opplever separasjonsangst fra foresatte utvikle alvorlig skolefravær som en konsekvens av dette. På samme måte vil barn og unge med sosial angst eller generalisert angst også kunne utvikle alvorlig skolefravær. Det er viktig å nevne at angst kan også utvikles som et resultat av mobbing eller mistrivsel på skolen over tid.

Litt om nevroutviklingsforstyrrelser (nevrodivergente)

I en fagartikkel viser Amundsen og Møller til at ca 40% av barn med skolevegring har autisme eller ADHD og 81% av barna hadde forøvrig en eller fler diagnoser (2022). STATPED trekker frem at barn og unge med nevroutviklingsforstyrrelser er særlig sårbare for å utvikle høyt skolefravær (STATPED, 2022). Årsakene til hvorfor denne gruppen er overrepresentert er ikke entydige, men kartlegging av elevgruppa viser at mange av dem opplever skolen som utrygg, opplever mobbing, liten grad av mestring og/eller svakere relasjoner til voksne på skolen (Amundsen og Møller 2020 og 2022). Det er viktig å trekke frem at selv om f.eks. ADHD er en diagnose som *individet* har, så er det ikke diagnosen i seg selv som gjør at eleven får fravær. Det kan f.eks. handle om mangelen på tilrettelegging for læring og trivsel på skolen, basert på elevens behov. Dette er enda et eksempel på at det er sammensatte årsaker til fraværet, og at uavhengig av årsak er det aldri hensiktsmessig å legge skyld på eleven selv. Det understreker også **betydningen av trygghet, tilhørighet og mestring som de sterkeste virkemidlene for å hindre høyt skolefravær.**

Tradisjonelt har det vært sterkt fokus på de individuelle faktorene som kan bidra til fravær. For å forstå årsakene til skolefraværet, og gi god hjelp, må vi imidlertid ha med *hele* bildet. Ofte inngår de ulike årsakene til alvorlig skolefravær i et komplekst samspill hvor de også påvirker hverandre. Individuelle, relasjonelle og miljømessige årsaker til alvorlig skolefravær kan sånn sett ikke skilles fra hverandre, men må ses på som en helhet (se del 1.3).

Årsakene beskrevet over kan være både det som *utløser* fraværet, og være noe som utvikler seg etterhvert – og derfor *oppretholder* fraværet.

Utløsende og opprettholdende faktorer

Utløsende faktorer er det som gjør at eleven først begynte å få fravær/ årsaken til skolefraværet. *Opprettholdende* faktorer er det som gjør at det nå er vanskelig(ere) å komme på skolen. Det er ikke alltid slik at årsaken til at en elev først begynte å få skolefravær er grunnen til at de nå ikke er på skolen. Et eksempel på dette kan være at en elev var hjemme lenge på grunn av sykdom (utløsende faktor). Når eleven kommer tilbake føler hen seg ikke

del av det sosiale lenger og klarer ikke hekte seg på det faglige (oppretholdende faktorer). I «verktøykassa» finnes en oversikt der man kan sortere hva som var utløsende og er opprettholdende faktorer for skolefravær.

Nye rutiner i hjemmet kan etterhvert bli en opprettholdende faktor i seg selv, fordi barnet blir vant til hverdagen hjemme og tanken om skolen kan bli mer og mer fremmed og skummel. Dataspill/gaming og sosiale medier kan sånn sett også være opprettholdende faktorer, fordi det gir innhold i hverdagen hjemme. For noen kan også internett som sosial arena, som de ikke har tilgang til på skolen i like stor grad, være en grunn til å bli hjemme (Friberg et al, 2015). Det er viktig å presisere at opprettholdende faktorer hjemme, som for eksempel gaming, ofte bidrar til at elever opplever mestring og føler at de har verdi. Dersom opplevelsen av mestring og verdi ikke er tilstede på skolen er det viktig å ha en gradvis tilnærming tilbake til skolen, der eleven etterhvert kan erfare både mestring og verdi også på skolen. Hvordan man skal tilrettelegge basert på kartlegging av opprettholdende faktorer, må alltid ta utgangspunkt i en vurdering av barnets beste.

Case-

Miro går på 4. trinn og strever sosialt i friminuttet. Han liker å spille fotball, men blir alltid valgt sist når det skal velges lag. Miro begynner å grue seg for å gå på skolen på grunn av det som skjer på fotballbanen, og en morgen klarer ikke foreldrene å få ham ut døren. Han sier han har veldig vondt i magen og han ender opp med å bli hjemme i flere uker. Etter hvert tør ikke Miro komme tilbake på skolen, men nå tenker han egentlig ikke så mye på det med fotballen. Nå er det andre ting han er redd for – hvordan vil de andre i klassen se på ham hvis han kommer tilbake, hvordan skal han svare på spørsmålene om hvorfor han ikke har vært der, og hvordan skal det gå i mattetimene når han har gått glipp av så mye?

Hver dag teller!

Figur 2 viser hvordan flere opprettholdende faktorer over tid skaper en «ond sirkel» - som gjør det vanskeligere og vanskeligere for eleven å komme tilbake på skolen. Det å være borte fra skolen over tid gjør at eleven ikke inkluderes i det sosiale på skolen og ofte blir hengende etter med skolearbeidet. Eleven får heller ikke avkreftet eventuelle negative tanker om det å være på skolen. «Den onde sirkelen» tydeliggjør viktigheten av å få eleven tilbake på skolen raskt. For hver dag som går øker mengden risikofaktorer som gjør det vanskeligere å komme tilbake på skolen (Ingul, 2016). Med andre ord: **Hver dag teller!**

Figur 2: "Den onde sirkelen" ved alvorlig skolefravær

Hvem utvikler høyt skolefravær?

Som beskrevet over er det mange ulike årsaker til at en elev kan utvikle alvorlig skolefravær. Det vi kan peke på som en årsak for en elev, stemmer kanskje ikke som forklaring for en annen. Elever med høyt skolefravær er både gutter og jenter og de kan ha veldig forskjellig familiebakgrunn. Noen er typisk «flinke» elever når det gjelder fag og skolearbeid. Andre har kanskje lærevansker og synes mye er vanskelig. Som nevnt, har elever med nevrouviklingsforstyrrelser noe høyere risiko for å utvikle et høyt skolefravær.

Alvorlig skolefravær kan utvikle seg gradvis eller oppstå plutselig. Alvorlig skolefravær kan oppstå i hele skoleforløpet, men har *økt risiko* ved skolestart og i overgangen til ungdomsskolen, ved flytting og skolebytte, eller etter lengre ferier og sykefravær.

Elever som av en eller annen grunn ikke er på skolen, har noe i livet sitt som oppleves vanskelig. Noen elever klarer å sette ord på dette, mens andre vet ikke helt hvorfor det er blitt sånn. Eksempler på vanskelige ting kan være:

- Det er noe vanskelig i elevens sosiale liv
- Det er noe vanskelig i elevens skolehverdag
- Det er noe vanskelig i familien
- Det er noe vanskelig i elevens lokalmiljø/ nettverk
- Eleven har utfordringer med psykisk eller fysisk helse
- Det er samfunnstrender som skaper stress og press
- Eleven har hatt en del fravær, og plutselig er det vanskelig å komme tilbake

Den danske fraværskforskeren Frederikke Knage (2021) trekker frem at selv om fravær, sett fra skolens og foreldrenes perspektiv er et *problem*, kan det fra elevens perspektiv forstås som *løsningen* på et problem. Altså, det vi voksne ser på som selve problemet kan faktisk være løsningen på noe vanskelig for eleven. Dette kan være et viktig perspektiv å ha med seg når man skal forsøke å forstå hvorfor det er vanskelig å være på skolen for noen elever.

I tabell 1 er det samlet ulike risiko- og beskyttelsesfaktorer som knyttes til utvikling av alvorlig skolefravær. Kan vi øke beskyttende faktorer, og redusere risiko så er vi med å forebygge skolefravær og fremme helse, trivsel og læring.

Tabell 1: Risiko- og beskyttelsesfaktorer (se også del 1.5: tidlige tegn på alvorlig skolefravær)

Elev	
<i>Risikofaktorer:</i>	<i>Beskyttende faktorer:</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Eleven har en psykisk sårbarhet • Eleven har en innagerende adferd • Eleven har prestasjonsangst • Eleven har bekymringer for andre ting enn skole • Eleven har lærevansker • Eleven har lav sosial kompetanse • Eleven opplever lite mesting og verdi på skolen 	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven har et positivt selvbilde • Eleven har gode sosiale relasjoner på skolen – minst én god venn • Eleven mestrer det skolefaglige • Eleven har fritidsinteresser/ aktiviteter
Familie	
<i>Risikofaktorer:</i>	<i>Beskyttende faktorer:</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Psykiske lidelser hos foresatte • Samspillsvansker i familien • Endrede familiesituasjoner • Manglende grensesetting • Foresatte med egne negative erfaringer knyttet til skolen 	<ul style="list-style-type: none"> • God psykisk helse hos foresatte • Godt samarbeid mellom foresatte og skole • Familiens støtte i sosiale nettverk • Tydelig grensesetting
Skole	
<i>Risikofaktorer:</i>	<i>Beskyttende faktorer:</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Mangelfulle rutiner for registrering og håndtering av fravær • U hensiktsmessig håndtering av, og holdninger til, fravær • Dårlig klasse- og læringsmiljø • Mobbing • Lite kontinuitet i opplæringen – høyt lærerfravær • Lav kompetanse om barns psykiske vansker 	<ul style="list-style-type: none"> • Gode fravær rutiner • God klasseledelse • Velfungerende, tilpasset opplæring • God relasjon mellom lærer og elev • Godt samarbeid mellom foresatte og skole • God informasjonsflyt ved overganger • Gode rutiner og handlingsplaner for å gripe inn ved høyt fravær • Tidlig involvering av andre instanser

Hva kan vi gjøre - uansett årsak?

Det kan være vanskelig å finne konkrete årsaker til skolefraværet, og kanskje er det vanskelig å gjøre noe med de årsakene. Uavhengig av årsak kan vi alltid kartlegge og sikre tiltak og tilrettelegging som fremmer trygghet og trivsel.

Anneli Otnes (2016) utviklet en modell som heter tiltakssirkelen, som viser ulike områder som vi vet påvirker fravær og nærvær, uavhengig av årsak (*du finner denne i «verktøykassa»*). Ved å bruke tiltakssirkelen som verktøy kan vi ha fokus på å finne løsninger, heller enn å plassere skyld eller lete etter svar vi kanskje ikke får. Vi kan med andre ord kartlegge opprettholdende faktorer og finne tiltak uavhengig av om vi vet hva årsaken til fraværet er.

1.5 TIDLIGE TEGN PÅ ALVORLIG SKOLEFRAVÆR

Nå vet du litt mer om årsaker til alvorlig skolefravær, om opprettholdende faktorer og betydningen av et helhetlig perspektiv. Du vet også litt mer om hvem som utvikler alvorlig skolefravær, og hva vi kan gjøre uansett årsak. Det kommer også mer og mer forskning som forsøker å fange opp tidlige tegn, slik at vi kan sette i gang rett tiltak til rett tid. Eksempler på tidlige tegn er samlet i tabell 1. Det må ikke forstås slik at dersom du oppdager et tidlig tegn så *må* det settes i gang tiltak - men å være klar over tidlige tegn kan gjøre oss skjerpet og oppmerksomme på elevens fungering, behov og nærvær.

Denne veilederen er først og fremst for ansatte i skolen. Det er derfor viktig å poengtere at flere tidlige tegn på alvorlig skolefravær er lettere for foresatte å oppdage. Dette er en av årsakene til at skole-hjem samarbeidet er så viktig. For å fange opp tidlige tegn tidlig nok, må det være god nok gjensidig dialog rundt elevens helse, trivsel og læring.

Tabell 2: Tidlige tegn på alvorlig skolefravær

Tegn knyttet til eleven:
<ul style="list-style-type: none">• Er ekstremt innadvendt eller sjenert• Er svært utrygg ved skolestart/etter skolebytte, og ordinære tiltak for å trygge eleven hjelper ikke• Snakker ikke høyt i klassen• Er ofte alene i friminuttet• Er avhengig av at en bestemt voksen/medelev er tilstede i friminuttet• Har ofte fysiske plager, for eksempel vondt i magen eller hodet• Utrykker at fag/skole er kjedelig og viser lite mestring på skolen• Gir nonverbalt eller verbalt uttrykk for nedstemthet eller redsel - generelt eller tilknyttet spesifikke situasjoner på skolen• Trekker seg tilbake fra sosiale situasjoner og/eller skolerelaterte aktiviteter• Viser utagerende atferd, for eksempel sinne, i situasjoner hvor det stilles krav i skolehverdagen• Viser motstand mot å delta eller forsøker å unngå enkelte fag, situasjoner eller aktiviteter på skolen• Kontakter foresatte i skoletiden eller ønsker å gå hjem i løpet av skoledagen

Bekymring fra foresatte:

- Informerer skolen om at eleven gir uttrykk for ikke å ville gå på skolen
- Blir værende lenge i leveringssituasjonen eller vil være med inn i klasserommet utover det som er ordinært
- Kontakter eleven i skoletiden gjentatte ganger for å sjekke at eleven har det bra
- Informerer skolen om at det er krevende å få levert eleven på skolen om morgenen

1.6 Holdninger

En felles forståelse er et nødvendig grunnlag for å lykkes i å forebygge og snu alvorlig skolefravær. Det er også av stor betydning at eleven, skolen, familien og hjelpeapparatet er bevisst sine holdninger til problematikken. Vi vet at felles holdninger er avgjørende for å lykkes. Det er et vanskelig arbeid å etablere nye holdninger, men ved å være bevisst egne holdninger og tanker, vil man kunne spre gode holdninger videre til kollegaer, foresatte og elever.

Merker du at det kanskje kan være litt varierende holdninger i samarbeidet? Eller i teamet ditt? Sett ord på det. Du kan for eksempel bruke denne delen av veilederen som påstander som dere i samarbeidet går gjennom sammen. Nedenfor beskrives noen holdninger som må etableres for å lykkes med å få eleven tilbake på skolen.

Ta hverdagen tilbake!

Et helhetlig perspektiv fremhever at årsaken til et alvorlig skolefravær er sammensatt (se figur 1). I arbeidet med problematikken er det avgjørende at de involverte parter deler en felles forståelse av at det er viktig for eleven å komme på skolen. Begrepet «ta hverdagen tilbake» er beskrivende for dette.

For både elev, foresatte, kontaktlærer, skoleledelse og andre involverte kan det oppleves som en uoverkommelig belastning når elever har høyt skolefravær over tid. Det kan være utfordrende å holde på holdningen om at det beste for barnet er å raskest mulig komme seg tilbake på skolen. Samtidig vet vi at dette er den viktigste faktoren for å lykkes med å hjelpe eleven å «ta hverdagen tilbake». Det er viktig å presisere at dette gjelder uavhengig av om det foreligger sterke individuelle faktorer, som f.eks. angst eller depresjon, som del av problematikken. Det bør samtidig presiseres at dette forutsetter at det er et trygt og godt psykososialt miljø for eleven på skolen der eleven opplever mestring og egenverdi.

Felles problem - felles løsning

En felles forståelse av at problemet eies av både eleven, skolen, familien og hjelpeapparatet er avgjørende (se del 1.3). Alle parter må ta ansvar og bidra til at eleven kommer seg tilbake på skolen. Med mange involverte parter og en sammensatt problematikk kan ansvarsdiffusjon oppstå. Ansvarsdiffusjon beskriver hvordan hver part går ut fra at andre tar ansvaret, og dermed tar ingen ansvar. Det at ingen tar ansvar kan føre til at problematikken fastlåses ytterligere. Ved at alle involverte parter inntar en holdning om at alvorlig skolefravær er et felles problem som alle tar ansvar for å løse, kan vi forhindre ansvarsdiffusjon.

Følelser smitter

Følelser smitter. Er du optimistisk vil det kunne smitte over på de rundt deg. Vegring smitter også, og det er naturlig at de involverte kjenner på følelsen av maktesløshet og unngåelse når det er mye vegring. Dette er det viktig å være klar over i samarbeidet. Ved å sette ord på dette kan det oppleves mindre overveldende, og blir det lettere å samarbeide om å få eleven på skolen.

Tillit

Tillit mellom de involverte partene er et viktig signal til eleven om at alle ønsker å hjelpe. Dette skjer i et samarbeid mellom eleven, skolen, foresatte og hjelpeapparatet. Som foresatte til et barn med alvorlig skolefravær kan det i enkelte situasjoner være vanskelig å ha tillit til skolen når eleven viser så stor motvilje mot å dra dit. Da er det viktig å ha åpen dialog med skolen om dette, slik at det ikke blir til hinder for elevens tilbakeføring til skolen. Skolen må vise seg tilliten verdig ved å gjennomføre de avtaler om oppfølging som inngås. Dette gjelder for øvrig samtlige involverte. For eksempel må foresatte, elev og andre hjelpeinstanser gjennomføre avtaler som gjøres for å skape gjensidig tillit.

Eleven skal høres

Når en elev har et alvorlig skolefravær er det avgjørende at alle de berørte parter bidrar til å finne løsninger. Barn og unge har ofte gode forslag og innspill til hvordan fastlåste situasjoner kan løses. Barn og unge har rett til å bli hørt når deres skolesituasjon skal diskuteres og det er viktig at man forsikrer seg om at elevens stemme er hørt. Når det er sagt, vil denne typen problemstillinger kreve voksenmedvirkning og myndighet. Det kan være vanskelig for eleven å se konsekvensene av valg som tas, og dermed kan ansvaret for gode beslutninger ikke overlates til eleven alene.

Barnekonvensjonen artikkel 3 og artikkel 12, Grunnloven § 104 og forvaltningsloven § 17 gir barn og unge en rett til å bli hørt i saker som vedrører dem, og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn.

Alle barn og unge har rett til å bli hørt i saker som vedrører dem. Dette gjelder uavhengig av alder eller forutsetninger. Utgangspunktet er at vi skal høre barnet eller ungdommen direkte. Barnet eller ungdommen har ikke en plikt til å uttale seg, men skal få muligheten.

Det er et grunnleggende hensyn at barnets beste skal ligge til grunn i alle handlinger og avgjørelser som berører barn og unge.

2 FOREBYGGING

Alvorlig skolefravær kan forebygges, og denne delen tar for seg nettopp dette. Dersom du har lest del 1 er du allerede i gang med å bidra til tidlig innsats og forebygging, ved å øke din kompetanse og forståelse for alvorlig skolefravær. Forebygging handler forøvrig om skolens rutiner knyttet til fraværsføring, rutiner for oppfølging av fravær, skole-hjem-samarbeid, samt elevenes læringsmiljø. Både skolen som system og hver enkelt lærer kan bidra til å forebygge at elever utvikler alvorlig skolefravær.²

2.1 FRAVÆRSRUTINER - HVER DAG TELLER!

Gode fraværsrutiner kan forhindre at fravær utvikler høyt skolefravær. Det er fordi det blir vanskeligere og vanskeligere å komme tilbake på skolen desto lenger eleven er borte (jfr. den onde sirkelen, figur 2). Det er nødvendig med gode fraværsrutiner for den enkelte lærer og for skolen som system.

Følgende punkter er gjeldende for samtlige skoler i Nittedal:

1. Skolen følger *Hver dag teller!* veilederens rutiner for hvordan fravær følges opp.
2. Alle lærere gis årlig opplæring i føring og oppfølging av fravær.
3. Skolens rutiner er kjent og lett tilgjengelige for skolens lærere, elever og foresatte.
4. Alle skoler har *nærværskontakt* som er særlig godt kjent med verktøyene i veilederen

Skolens handlingsplan for fravær:

1. FØRING AV FRAVÆR

- a. Kontaktlærer er ansvarlig for at elevens fravær er oppdatert hver dag i Visma Flyt Skole (VFS).
- b. Eventuelle timelærere må daglig føre fravær.

2. KONTAKT MELLOM SKOLE OG HJEM VEDRØRENDE FRAVÆR

- a. Kontaktlærer skal ha direkte kontakt med foresatte vedrørende fravær.
- b. Kontaktlærer skal snakke med eleven om fravær (etter alder og modenhet).

3. RUTINER FOR OPPFØLGING AV ALVORLIG FRAVÆR

- a. Skolen følger retningslinjer for oppfølging av alvorlig fravær (se 2.2.1 og del 3).

4. GJENNOMGANG AV FRAVÆR PÅ SKOLEN

- a. Ledelsen går gjennom fraværsføring og skolens samlede elevfravær halvårlig. Ved bekymring rundt enkeltelevers fravær basert på gjennomgangen, brukes rutiner for oppfølging av alvorlig skolefravær.

² Det presiseres at denne veilederen handler om hvordan å forebygge skolefravær i dagens skole, og ikke hva som skal til for at dagens skole i større grad bidrar til at færre elever utvikler høyt skolefravær. Det er en samfunnsutfordring som trolig vil føre til endringer på sikt, som igjen vil føre til revidering av veilederen.

Søknad om permisjon

Rutiner for søknad om permisjon finnes på den enkelte skolens hjemmeside. Flere foresatte søker om permisjon for sine barn. Dersom barnet skal være borte utover 2 dager skal det sendes en søknad til skolens ledelse (informasjon om dette på den enkelte skolens hjemmeside). Utfyllende informasjon om lovverk, rett og plikter finnes i en egen samleartikkel på nett i [UDIRs samleside for fravær i grunnskolen](#).

2.2 OPPFØLGING AV ALVORLIG SKOLEFRAVÆR

Skolens handlingsplan for fravær henger tett sammen med skolens rutiner for *oppfølging* av alvorlig skolefravær. Gode rutiner for oppfølging av fravær er forebyggende i seg selv. Retningslinjene understreker at kontaktlærer skal kontakte foresatte ved alt alvorlig fravær for å vurdere hvorvidt fraværet er bekymringsverdig og om tiltak må settes inn. Disse rutinene beskrives i veilederens del 3: *Når eleven har alvorlig skolefravær – hva gjør vi?*

2.3 OVERGANGER: BARNEHAGE - BARNESKOLE - UNGDOMSSKOLE

Kommunen har utarbeidet et kvalitetssystem med egne prosedyrer for overgangen fra [barnehagen til barneskolen](#). Disse prosedyrene skal sikre overføring av informasjon som kan være med på å forebygge alvorlig skolefravær.

Ved overgang fra barneskole til ungdomsskole er det viktig at informasjon vedrørende elevenes fravær videreføres til ny skole. Dersom foresatte samtykker til at informasjon om eleven videreføres til ny skole, skal **fravær være et eget punkt i overføringsmøter mellom barne- og ungdomsskole**.

Der hvor det tidligere har vært bekymring for fravær kan det være lurt å ha fravær som et eget punkt i den første utviklingssamtalen på ungdomsskolen. For å sikre en god overgang for barn som viser tidlig tegn til alvorlig skolefravær, kan tiltak som f.eks. besøk på ny skole og møte med ny kontaktlærer før skolestart være til hjelp.

2.4 NÆRVÆRSKONTAKTER

Alle skoler i Nittedal har en nærværskontakt (og en vara) som skal bidra til å sikre at rutinene i denne veilederen praktiseres på sin skole. Nærværskontakter skal ha særlig kjennskap til verktøyene i *Hver dag teller!* og kan veilede kollegaer i bruk av dette. PPT er ansvarlig for kompetanseheving av nærværskontakter.

2.5 SKOLE-HJEM SAMARBEID

Et godt samarbeid mellom skole-hjem er forebyggende mot alvorlig skolefravær, og skolen har en lovfestet plikt til å legge til rette for samarbeid med hjemmet. Samarbeidet må ha eleven i fokus og bidra til elevens utvikling emosjonelt, sosialt og faglig. Dette er viktig for elevens motivasjon og trivsel. Et godt foresattesamarbeid er en viktig ressurs for skolen for å styrke utviklingen av gode læringsresultater og læringsmiljø.

Informasjonsflyt

Et godt samarbeid innebærer at foresatte opplever skolen som tilgjengelig og at det er en åpen og tett dialog mellom foresatte og kontaktlærer/ledelse. Det er bedre å jobbe godt med å formidle tilpasset informasjon underveis, enn å *kun* sende informasjon hjem når det er spesielle ting som oppstår. Dette bygger tillit i samarbeidet, som kan være avgjørende dersom det skulle oppstå utfordringer etterhvert. Her er et eksempel på hvordan tilpasset informasjon tidlig kan virke forebyggende:

Case-

Lærerne på 7. trinn har bestemt seg for å jobbe på tvers av fag med en kreativ tilnærming til enkelte deler av læreplanen. Lærer Lasse sender følgende informasjon hjem: *Neste uke skal vi i gang med et prosjekt på tvers av alle fag. Dette innebærer at elevene jobber litt annerledes hele uka, og måten vi jobber på gjør at det blir mer støy og lyd i klasserommet enn vanlig.* Ved middagsbordet hjemme hører noen foreldre fra barna sine at det er "mye bråk" i klassen. Dette kunne gjort at foreldre ble litt usikre på klassens læringsmiljø. Men fordi de vet de at det er litt annerledes denne uka, blir ikke utrygge på hvordan barna deres har det i klassen. De kan forklare barna, og heller gi tilbakemelding til Lasse om hvordan uka opplevdes for deres barn i etterkant.

Involvere foresatte i viktige tema

Videre kan skolen jobbe aktivt med å fremme skole-hjem-samarbeidet ved å involvere foresatte i temaer som handler om det psykososiale miljøet, fravær, mobbing, etc. Dette kan skje på ulike arenaer og nivåer, f.eks. i utviklingssamtaler, på foresattemøter eller i FAU.

Foresatte har mye kompetanse og tanker rundt hva som er det beste for deres barn. Det å involvere foresatte er dermed viktig. Kommunens rutiner for Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI) har konkrete verktøy for skole-hjem samarbeid. ([Se kommunens nettsider for informasjon om BTI](#)). Det finnes også flere gode ressurser som kan brukes som utgangspunkt for foreldremøter og foreldresamarbeid, for eksempel (trykk på lenkene):

- [Foreldreutvalg for grunnskolen \(FUG\)](#)
- [UDIR](#)
- [BUFDIR](#)
- [Redd barna](#)

Informasjon om fraværsrutiner

Et viktig ledd i samarbeidet, særlig med tanke på å forebygge alvorlig skolefravær, er å dele informasjon med foresatte. Allerede ved skolestart må foresatte få informasjon om *skolens handlingsplan for fravær* og *skolens rutiner for oppfølging av alvorlig fravær (del 2.1)*. Dette bør gjennomgås årlig. Foresatte må også få informasjon om hvordan de melder fra om fravær, og oppfordres til å være ærlig om årsak, selv om det kan oppleves vanskelig.

Nærværskontaktene på hver skole har tilgjengelig en kort Powerpoint presentasjon (maks 5 min) som kan brukes på foreldremøter. Denne informasjonen kan med fordel gis både muntlig og skriftlig. *Hver dag teller!* og foresatt-brosjyre finnes alltid i nyeste versjon på www.nittedal.kommune.no/ppt

2.6 ELEVENS LÆRINGSMILJØ

Elever som trives og er motivert for å gå på skolen vil også være mindre utsatt for å utvikle alvorlig skolefravær. Elever som strever med nærvær gir selv uttrykk for at det å *bli sett og anerkjent* av lærere er en viktig motivasjon for å være tilstede på skolen. Den enkelte elev har rett til tilpasset undervisning og et godt psykososialt læringsmiljø³.

Elevers psykososiale læringsmiljø

Forskning viser at det å være utsatt for mobbing er assosiert med skolevegring (Havik et al, 2015). I tillegg konkluderer Amundsen og Møller (2020) med at fire av ti elever som strever med skolevegring, ikke har venner på skolen, halvparten har ingen gode relasjoner til lærerne, og seks av ti har blitt, eller blir, mobbet på skolen. Konsekvensene av å bli utsatt for mobbing er alvorlige både for den enkeltes psykiske helse og trivsel, samt skolefaglige prestasjoner.

Skolens mandat er lovfestet i Opplæringsloven og innebærer blant annet at skolen til enhver tid arbeider aktivt for å fremme et godt psykososialt miljø der den enkelte elev kan oppleve trygghet og sosial tilhørighet. I situasjoner der en elev har alvorlig skolefravær kan skolen lage en aktivitetsplan eller fatte enkeltvedtak jf. Opplæringsloven § 9a.

Den enkelte skoles handlingsplan mot mobbing og systemarbeid med det psykososiale miljøet er viktige arenaer for forebygging av alvorlig skolefravær. Kommunen har egne prosedyrer som synliggjør helsesykepleiers rolle i samarbeid med skolen i arbeid med det psykososiale miljøet.

Elevers faglige læringsmiljø

Undervisning preget av åpne, rike oppgaver vil virke forebyggende mot alvorlig skolefravær. Fagfornyelsen 2020 har til hensikt at skolen kan bruke mer tid på å lære ting godt og det blir enklere å forstå sammenhenger slik at elevene kan bruke det de har lært også i nye situasjoner. De nye læreplanene legger dermed bedre til rette for dybdelæring.

Elevmedvirkning er et sentralt element i alle deler av det nye læreplanverket. Grunnen til dette er at elever blir mer motivert og lærer bedre når de blir involvert i hva de skal lære, hvorfor og hvordan. Den overordnede målsettingen for skolen må være at klasserommet bidrar til læring for et stort mangfold av elever. Her jobber kommunens ambulerende team også med praksis for å utvide klasserommet, for eksempel ved bruk av alternative opplæringsarenaer.

Enkelte elever vil være tilstede på skolen, uten at de deltar eller engasjerer seg i det faglige arbeidet. Dette handler som regel blant annet om mangel på mestring, og deretter motivasjon, for skolearbeid. I slike tilfeller er det viktig å fortsette å stille krav til eleven, til tross for at eleven viser tydelig at hen ikke vil arbeide. Å slutte å stille krav kan oppleves som at voksne gir opp eleven. Samtidig må forventninger til elevens arbeid tilpasses slik at eleven opplever mestring i det han eller hun gjør.

³ [UDIRregelverkstolkningpsykososialtlæringsmiljø](#)

Relasjon mellom lærer og elev

En god relasjon mellom lærer og elev er forebyggende mot utvikling av alvorlig skolefravær. Relasjon kan karakteriseres som hva slags innstilling eller oppfatning du har av andre mennesker (Nordahl et al, 2005). En stor del av vår opplevelse av en relasjon handler om å *bli sett*. Dette innebærer blant annet øyekontakt, humor, en klapp på skulderen, ros og personlige kommentarer. Kommentarer kan omhandle fritidsaktiviteter, klær, skole, hjem, ferdigheter, m.m. Skal man gi slike kommentarer og stille denne type spørsmål til barn og unge, så forutsetter det også at den voksne verdsetter barnets interesser, oppfatninger og erfaringer (Nordahl et al, 2005).

Les mer om lærer-elev relasjon på [UDIR](#), og om [tiltak for å bedre relasjon](#). I tillegg trekkes tre bøker særlig frem som gode verktøy i relasjonsarbeid med elever: *Se eleven innenfra*, *Følelshåndtering og relasjonsbygging i skolen: en emosjonsfokusert tilnærming* og *Utenfor – elever med atferdsutfordringer*.

Hva kan jeg som lærer gjøre for å forebygge at elever utvikler høyt fravær?

Noen tips:

- Vær nøye med føring av fravær - og snakk med foreldre om at du kommer til å følge opp fravær tett!
- Fravær er først og fremst et signal på å være nysgjerrig - undre deg med elev og foreldre om hva det kan dreie seg om, og hva du kan bidra med for å øke nærvær.
- Vær bevisst på tidlige tegn (del 1 i veilederen) og følg ekstra nøye med på elever som viser slike tegn
- Bruk tid på relasjon med alle elever - dette handler også om små mikro-øyeblikk: et smil, et nikk, et klapp på skulderen, en high-five...
- Arbeid med inkludering og klassens vi-følelse
- God tilpasset undervisning, som gjør at alle elever opplever mestring
- Gi god informasjon til foreldre underveis - ikke bare når noe oppstår

3 NÅR ELEVEN HAR ALVORLIG SKOLEFRAVÆR – HVA GJØR VI?

Retningslinjene for oppfølging av alvorlig skolefravær på skolen er illustrert i en trappetrinnsmodell – også kalt «skolefraværstrappa». En forutsetning for å kunne følge opp alvorlig skolefravær er at **kontaktlærer til enhver tid har en oppdatert oversikt over elevens fravær**. Skolefraværstrappa viser hvordan kontaktlærer skal gå frem når en elev har alvorlig fravær:

Kontaktlærer skal **kontakte** foresatte og elev og undersøke fraværsgrunnen når en elev har alvorlig skolefravær. Dersom årsakene til fraværet er uklare og/eller gir grunn til bekymring skal kontaktlærer **kartlegge** fraværet gjennom blant annet en kartleggingssamtale. Basert på kartleggingen skal **tiltak** iverksettes og beskrives i en samarbeidsavtale. Etter tre uker skal tiltak **evalueres** og effekten vurderes.

Det er helt avgjørende at fravær fanges opp og følges opp **tidlig** og hensikten med “fraværstrappa” er å sikre at vi kommer raskt på banen!

I slutten av denne veilederen finnes trappen på en helside som kan klippes ut og henges opp på arbeidsplassen som en påminnelse om rutine.

3.1 KONTAKT

Når skal kontaktlærer ta kontakt?

Når en elev har alvorlig skolefravær; slik beskrevet i den grå boksen i skolefraværstrappa.

Hvem skal kontaktes?

Kontaktlærer snakker med foresatte, og eleven (basert på vurdering av elevens alder og modenhet).

Hvordan?

Som regel vil telefon være mest egnet, for å kunne få frem eventuelle bekymringer knyttet til fraværet. Det kan også være aktuelt med melding på visma. Er det første kontakt kan det være naturlig å vise til rutineene for oppfølging av fravær, og at du tar kontakt fordi skolen er opptatt av å vite dersom det er noe skolen bør følge med på/ følge opp. Husk: loggfør i visma.

Hvorfor kontakte foresatte?

For å *informere* om fraværet og å *undersøke* hvorvidt det kan være årsaker til at eleven er/har vært borte fra skolen som skolen bør vite om.

Hva så - veien videre?

Dersom fraværet *ikke* gir grunn til bekymring hos foresatte, skolen og/ eller eleven fortsetter skolen å følge med på fraværet - og tar kontakt igjen dersom eleven har alvorlig skolefravær igjen.

Det kan imidlertid være flere grunner til at fraværet gir *grunn til bekymring*. Kanskje opplever foresatte det som vanskelig å få eleven på skolen om morgenen? Kanskje ikke foresatte var klar over fraværet? Kanskje det er situasjoner på skolen som eleven gruer seg for? Enkelte fag eleven viser at den ikke liker? Dersom det er grunn til bekymring, eller det er litt usikkert, skal du gå til **neste trinn i trappa** og avtale et møte med foresatte og elev for å kartlegge mulige årsaker og tiltak. Husk: loggfør i visma.

Dette er en **skjønnsmessig vurdering**.

Å ta kontakt er enkelt, å vurdere hvorvidt det er behov for videre oppfølging av fraværet er ikke alltid like lett. Det kan være til hjelp å lese teoridelen i denne veilederen, og å drøfte problemstillingen med nærværskontakt, ledelsen eller i ressursteam dersom du er usikker. Du kan også booke tid til tverrfaglig drøfting (øverste trinn).

Informasjon om når det kan være aktuelt å ta kontakt med barnevernet, PPT, familieteam og andre relevante støttetjenester finnes i «verktøykassa» til slutt i denne veilederen.

3.2 KARTLEGGING

Når skal det kartlegges?

Når det er bekymring for fraværet, eller du, foresatte og/eller eleven selv er usikker - må situasjonen kartlegges. Foresatte skal innkalles til en samtale vedrørende alvorlig fravær *innen en uke* etter første kontakt om fraværet.

Hvem skal kartlegge?

Det er som regel kontaktlærer som er i best posisjon til å ha en samtale med eleven og foresatte. Det kan også være naturlig å samarbeide med helsesykepleier, sosiallærer, spesialpedagog, ledelsen eller andre ansatte på skolen.

Hvordan?

1. Inviter til en kartleggingsamtale. Samtale med elev og foresatte er avgjørende. Det ligger et eksempel på hvordan denne kan gjennomføres, samt forslag til mal for invitasjon og agenda i «verktøykassa». Det kan også være en mer uformell samtale, det er viktig å sikre at samtalen får frem elevens stemme. Husk: loggfør i visma.
2. *Kartlegg psykososialt miljø og pedagogisk utbytte.* Skolen må i tillegg sikre at de har **god nok informasjon om elevens psykososiale læringsmiljø og pedagogiske fungering.** Dersom skolen ikke allerede har tilstrekkelig informasjon om elevens psykososiale miljø skal skolen foreta ytterligere kartlegginger av dette. Oversikt over verktøy for å gjøre dette finnes i «verktøykassa» til slutt i veilederen.

Det er viktig å ha god oversikt over elevens faglige fungering, fordi det faglige vil ta lang tid å kartlegge dersom eleven begynner å få stort fravær. Skolen bør ta utgangspunkt i skjema [elevkartlegging og pedagogisk vurdering](#) som er en del av skolens generelle kartleggingsmateriale (og obligatorisk vedlegg ved henvisning til PPT). En pedagogisk vurdering kan avdekke vesentlig informasjon selv når det ikke i utgangspunktet er bekymring for fagvansker. Husk: dokumenter i visma.

Eksempler på nyttige verktøy for å kartlegge og sortere informasjon som finnes i «verktøykassa» til slutt i denne veilederen: pedagogisk analyse, tiltakssirkelen, arbeidsark for utløsende og opprettholdende faktorer, elevsamtalemal, invitasjon og agenda for samarbeidsmøte, kartlegging av læringsmiljø, m.m.

Hvorfor kartlegge?

Målet er å kartlegge omstendigheter rundt skolefraværet, slik at det kan settes inn gode tiltak for å forhindre økt skolefravær. Det er avgjørende at barnets stemme blir hørt, og derfor skal eleven som hovedregel være tilstede ved samtalen. Dersom eleven ikke er tilstede, må skolen påse at eleven er hørt.

Hva så - veien videre?

En grundig kartlegging kan både gi informasjon om hvilke faktorer som utløste fraværet og hvilke som nå opprettholder fraværet. På denne måten vil skolen få viktig informasjon om hvilke tiltak som bør settes inn og hvilke andre instanser det kan være aktuelt å samarbeide med. Dette gir grunnlag for samarbeid om tiltak videre, som er **neste trinn i trappa.**

3.3 SAMARBEID OM TILTAK

Når skal ta tiltak settes i gang?

Når skolen har kartlagt sammen med foresatte og elev, er det viktig å bli enige om tiltak videre. Desto tidligere tiltakene settes inn, og desto høyere intensitet det er på tiltakene, desto større sannsynlighet for å redusere fraværet raskt. Dersom dere ikke blir enige om tiltak i selve kartleggingssamtalen, bør skolen innkalle til et nytt møte for å bli enige om tiltak ca. *én uke* etter kartleggingssamtalen.

Hvem skal være med på å bestemme tiltak?

Kontaktlærer, foresatte og elev må samarbeide om egnede tiltak. Når det samarbeides om tiltak vil det ofte være hensiktsmessig å ha med en representant fra ledelsen og/eller nærværskontakt. Skolen vurderer selv om helseyepleier eller andre på skolen bør være med.

Hvordan bestemme tiltak?

Elever som strever med tilstedeværelse på skolen vil nesten alltid i en periode ha behov for individuell tilrettelegging av skoledagen. Målsettingen for tiltakene vil som regel være normalisering av hverdagen, slik at eleven har positiv emosjonell, sosial og faglig utvikling. Men hvordan kommer man dit, når det har blitt vanskelig?

Uansett hvilke tiltak man velger er den avgjørende faktoren for at tiltak skal lykkes **samarbeid** mellom skole og hjem, og internt på skolen. En samarbeidsavtale som tydeliggjør *hvem* som skal gjøre *hva* og til hvilken *tid*, er derfor et nyttig verktøy. Samarbeidsavtalen skal sikre at hver enkelt gjør sin del, samtidig. En samarbeidsavtale er ofte et godt tiltak i seg selv, fordi det gir et felles fokus og felles mål.

Samarbeidsavtalen og informasjon om hvordan den brukes finnes i «verktøykassa» på slutten av veilederen. Der finner du også en tiltaksbank med mange eksempler på tiltak. Denne delen kan tas frem i samarbeidsmøte med foresatte til inspirasjon. Det kan også være lurt å bruke tiltakssirkelen som utgangspunkt for å lage tiltak i møte.

Hvorfor samarbeide om tiltak?

Det er alltid en grunn (og som regel flere) til at elever strever med tilstedeværelse på skolen, selv om det ikke alltid er lett å komme frem til grunnen. Uavhengig av årsak så kan vi være sikre på at det nesten alltid er behov for at vi gjør *noe annet* enn det vi har gjort *før*, for å bidra til at eleven kommer og blir på skolen – når nærvær *først* er blitt vanskelig. Det kan være nyttig å huske på at for elever med høyt skolefravær er skolefraværet som regel en *løsning* på et problem (og ikke problemet i seg selv). Les mer om årsaker i fullversjonen av veilederen.

Hva så - veien videre?

Når skole og hjem er enige om tiltak er det helt avgjørende at disse evalueres og justeres i tråd med evalueringen. Tiltakene følges derfor opp etter avtale, som regel i 3 uker, inntil de evalueres – i **neste trinn i trappa.**

3.4 EVALUERING

Når skal tiltak evalueres?

Etter tiltak er avtalt, som regel gjennom en samarbeidsavtale, skal de evalueres etter 3 uker.

Hvem skal være med å evaluere? Hvordan?

Kontaktlærer eller annen representant fra skolen evaluerer sammen med foresatte og elev. Dette kan gjøres gjennom en telefonsamtale, samtale på skolen eller det kan være behov for et nytt samarbeidsmøte med de samme deltagerne som for 3 uker siden. Vurder basert på behov. Evaluer både om tiltakene ble gjennomført som planlagt, og hvordan de fungerte. Husk å loggfør kontakt i visma/elevmappen.

I «verktøykassa» i slutten av veilederen finnes samarbeidsavtalen, som har en egen del for evaluering av tiltak.

Hvorfor samarbeide om tiltak?

Det kan være mange grunner til at et tiltak ikke virker. Kanskje var lærer som skulle følge opp syk? eller bussen eleven skulle ta har kommet forsinket? For å vite om tiltaket er effektivt eller ikke må det derfor evalueres. Selv om et tiltak ikke har fungert så godt - har samarbeidet fortsatt lært noe og har et bedre utgangspunkt for videre tiltak.

Hva så - veien videre?

Dersom tiltakene har hatt ønsket effekt, og eleven ikke lenger har skolefravær så må skole og hjem vurdere om tiltakene skal fortsette eller avvikles. Loggfør dette og gå tilbake til å følge med på fraværet som vanlig.

Dersom tiltakene *ikke* har hatt ønsket effekt, og eleven fortsatt strever med fravær skal man gå til **neste trinn trappa.**

Aktivitetsplikt Rektor, lærere og andre ansatte har plikt til å *følge med* på at alle elever har det bra på skolen. Alle ansatte på skolen skal *varsle* rektor hvis de tror eller vet at en elev ikke har et trygt og godt læringsmiljø. Skolen skal straks *undersøke* saken og sette inn *tiltak*. Dette gjelder også for elever med skolefravær. Nittedal har en [handlingsplan for et godt psykososialt læringsmiljø](#) som finnes sammen med annen relevant informasjon på kommunens nettsider.

3.5 TVERRFAGLIG DRØFTING - SKOLEFRAVÆR

Når skal det drøftes tverrfaglig?

Dersom evalueringen viser at tiltakene *ikke* har bedret fraværet, altså målet er ikke nådd, bør skolen drøfte utfordringene i tverrfaglig konsultasjonsteam for skolefravær.

Hvem skal være med på drøfting?

Skolens ledelse og kontaktlærer bør delta på tverrfaglig drøfting, vurder selv om andre ansatte bør være med. Drøftingstemaet består av representanter fra PPT, skolehelsetjenesten og barneverntjenesten.

Hvordan?

Søk på «tverrfaglige konsultasjoner» på kommunens nettside, eller trykk på knappen med samme navn øverst på [kommunens nettsider for PPT](#). Her finner du informasjon om påmelding til drøfting for skolefravær. Situasjonen kan drøftes anonymt eller med samtykke. Foresatte kan delta dersom de ønsker dette.

Hvorfor drøfte tverrfaglig?

Hensikten med å drøfte tverrfaglig og på tvers av støttetjenester er først og fremst at skolen kan få råd og veiledning i sitt videre arbeid. Noen ganger vil det anbefales å innhente samtykke til å henvise videre til en støttetjeneste, andre ganger vil det bidra til nye tiltak som kan prøves ut uten andre instanser.

Dette drøftingstilbudet er i tråd med kommunens satsning på Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI) og et overordnet mål om bedre samhandling og tettere "lag rundt eleven" (jfr. Meld. St. 6 "[Tett på tidlig innsats](#)").

Hva så - veien videre?

Skolen fortsetter å jobbe med tiltak, og som regel mer kartlegging, i samarbeid med foresatte og elev inntil eleven har en god skolehverdag. Det kan bety flere drøftinger, og samarbeid med andre instanser dersom skolefraværet utvikler seg lenge i negativ retning. Når elevens skolehverdag har normalisert seg er det viktig at skolen fortsetter å følge med på fraværet (**rykker ned til bunn av trappen**).

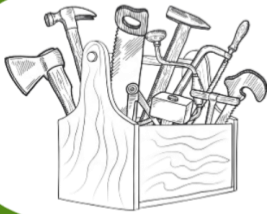
huskelapp!

Det er viktig å fore alt fravær - og er eleven borte uten melding fra foresatte, så etterlys melding i visma med en gang.

Husk å loggfør all kontakt - i visma/elevmappen.

Elever har lyst til å bli etterspurt og etterlyst - vis at du bryr deg! Spør hvor de er, og hvordan de har det.

Vær nysgjerrig på hvordan skolehverdagen til eleven er - hvis en av dine elever er borte, hva tror du skal til for at de vil komme?
#tenkutenforboksen

VERKTØYKASSE

Hver dag teller! - veileder skolefravær

Det finnes mange verktøy å benytte seg av – gjør først og fremst en vurdering av hva du allerede har av informasjon og hva som vil være mest nyttig videre. Nærværskontakt på din skole kan hjelpe deg vurdere hva som er mest hensiktsmessig. Det er veldig mange verktøy her – og sammen med nærværskontaktene vil vi de neste par skoleårene vurdere hva som bør være med, og hva som kan kuttes ut.

1. Invitasjon og agenda til samarbeidsmøte.....	s.28
2. Kartleggingsamtale ved bekymring for fravær.....	s.29
3. Kartleggingsamtale: Forslag til spørsmål & tips og teknikker.....	s.30
4. Tiltakssirkelen.....	s.32
a. Tiltakssirkelen	
b. Hvordan bruke tiltakssirkelen	
c. Eksempelkartlegging og tiltak (2 ark)	
d. Arbeidsark tiltakssirkelen	
5. Arbeidsark: opprettholdende og utløsende faktorer.....	s.37
6. Samarbeidsavtalen.....	s.38
7. Pedagogisk analyse.....	s.40
8. Oversikt:	s.41
a. pedagogiske kartlegginger	
b. kartlegginger av læringsmiljø	
c. særlig om nevrotviklingsforstyrrelser	
9. Tiltaksbank.....	s.42
10. Kontakt med andre tjenester i og utenfor kommunen (inkl. barnevern).....	s.44

Når bør de forskjellige verktøyene brukes?

- Bistand: 10
- Kartlegging: 1, 2, 3, 4, 7, 8
- Tiltak: 4, 5, 6, 9
- Evaluering: 6
- Veien videre: Bruk verktøyene dere har benyttet så langt som utgangspunkt for drøfting og/eller viderehenvisning

VELKOMMEN TIL SAMTALE OM SKOLEFRAVÆR

Etter avtale når vi snakket sammen om elevens fravær inviteres dere til en samtale for å finne ut om det er noe vi på skolen eller dere hjemme bør gjøre for å unngå at eleven får enda høyere fravær.

Når: *dato, klokkeslett fra - til*

Hvor: *egnet møterom*

Hvem: *kontaktlærer + mor + far + elev (presiser)*

Hva vi skal snakke om (agenda):

1. Jeg vil gi litt informasjon om:

- skolens rutiner for fraværsoppfølging og elevens fravær
- skolens ansvar for at elever har en god og trygg skolehverdag, og samarbeid med hjemmet om dette

2. Kartleggingsspørsmål til elev (hvis tilstede) og foreldre

- Vi stiller noen spørsmål for å finne ut hvordan dere opplever skolehverdagen
- Målet er å få et best mulig bilde av hverdagen – hva som er bra og hva som kanskje kan være vanskelig

3. Lurer dere på noe?

- Dere kan spørre meg dersom det er noe dere lurer på eller er bekymret for

4. Oppsummering og veien videre

- Vi blir enige om hva vil skal gjøre fremover
- Vi skriver som regel dette opp i en samarbeidsavtale

Hvis dere vil lese litt om kommunens rutiner for oppfølging av skolefravær før møtet, kan dere søke på «Nittedal Hver dag teller!» på google (eller på kommunens nettsider) – da finner dere kommunens veileder for forebygging og oppfølging av alvorlig skolefravær.

Med vennlig hilsen,

Kontaktlærer, skole/klasse

KARTLEGGINGSSAMTALE VED BEKYMNING FOR FRAVÆR

Rammer for en god samtale	<ul style="list-style-type: none"> • Velg et møterom der dere ikke blir forstyrret og avtal på forhånd hvor lang samtalen skal være. • Bestem på forhånd om eleven skal være med. <i>Hvis eleven ikke deltar er det er viktig at eleven får god informasjon om hva som blir sagt og gjort, og hvorfor. Flere elever forteller at det er viktig for dem at kontaktlærer snakker med dem direkte.</i> • Forbered deg. Forhør deg med andre lærere eleven forholder seg til, ansatte på SFO, etc. som kan bidra med viktig informasjon. • Velg ut noen spørsmål (du trenger ikke bruke alle forslagene). • Ta høyde for følelsesmessige reaksjoner hos foresatte og elev. Bekreft og anerkjenn følelsene uten å gå i forsvar.
Samtalens start	<ul style="list-style-type: none"> • Informer om at et av formålene med samtalen er å dele skolens bekymring for elevens skolefravær. • Gi en konkret tilbakemelding på omfanget av fraværet. • Informer om at skolen har rutiner for oppfølging av skolefravær og at dette innebærer at det gis informasjon til skolens ledelse, samt at det gjennomføres en samtale med målsetting om å komme frem til tiltak som vil gi en god tilstedeværelse. • Informer om at skolen har ansvar for at elever har en god og trygg skolehverdag og at foresatte har ansvar for at eleven kommer til skolen. • Det kan være nyttig å vise foresatte Hver dag teller! veilederen og eventuelt gi dem et eksemplar sammen med brosjyren som følger veilederen. (Alt finnes på nett: www.nittedal.kommune.no)
Samtalen	<ul style="list-style-type: none"> • Ta utgangspunkt i spørsmål fra forslagene i egen tabell – eller bruk andre verktøy i verktøykassa.
Samtalens avslutning	<ul style="list-style-type: none"> • Gi en kort oppsummering av samtalen. Avtal veien videre – hva skjer nå? • Avklar tydelige rammer for videre kontakt: når det skal være kontakt og hvordan (bruk av mail/ sms/ telefontid/ visma) • Bruk samarbeidsavtalen, avtal et møte for å evaluere avtalen om 3 uker. • Dersom det er behov for ytterligere kartlegging eller det ikke er tydelig hvilke tiltak som bør iverksettes, avtales et nytt møte innen en uke. Ledelsen bør da være representert.
Etter samtalen	<ul style="list-style-type: none"> • Har du gjort deg noen tanker om hva som kan være utløsende og opprettholdende for fraværet? • Er det behov for å drøfte saken i ressursteam eller tverrfaglig drøfting? • Loggfør at du har hatt samtale • Skriv et kort referat og send kopi til foresatte.

KARTLEGGINGSSAMTALE: FORSLAG TIL SPØRSMÅL

Forslag til spørsmål: Eleven	<ul style="list-style-type: none">• Trives du på skolen og på fritiden?• Hvem liker du best å være med i timene? -og i friminutt?• Hva liker du å gjøre på fritiden?• Er det noe du opplever som vanskelig eller ubehagelig på skolen?• Er det spesielle fag du liker/ikke liker?• Hvordan opplever du prøver? Presentasjoner?• Hvordan går det med lekser?• Er det noen lærere eller andre voksne på skolen som du har et godt/ ikke godt forhold til?• Blir du plaget eller mobbet på skolen, i friminuttene, på skoleveien eller i fritiden?• Hvordan har du det på sosiale medier? Blir du plaget eller mobbet på SOME?• Hva gjør du når du ikke er på skolen?• Hvordan kunne du ønske at skoledagen din var?• Er det noe jeg kan gjøre annerledes for at du skal ha det bra på skolen?
Forslag til spørsmål: Foresatte	<ul style="list-style-type: none">• Hvordan opplever du/dere at barnet trives på skolen/fritiden?• Opplever du/dere at det er spesielle årsaker til at barnet ikke er på skolen?• Kan det være forhold på skolen som gjør at barnet har fravær?• Kan det være forhold utenfor skolen som gjør at barnet har fravær?• Er det helsemessige årsaker til at barnet er borte fra skolen?• Hva gjør eleven når hen er hjemme fra skolen?• Hvordan er elevens morgenrutiner? Kveldsrutiner?• Kartlegg foresattes behov for støtte:<ul style="list-style-type: none">○ Er det noe du/dere som foresatte har behov for hjelp til? Hvem kan hjelpe?○ Hva tenker du/dere at skolen kan gjøre for at barnet skal komme på skolen?

- Stikkord for gode møter:
 - Hva har fungert godt og hvorfor?
 - Hva fungerte ikke og hvorfor?
 - Hva skal endres, når og av hvem?
 - Hva er vi enige om?
 - Hva skal den enkelte gjøre til neste gang?

Tips & teknikker - elevsamtaler

Elevsamtale(r) er noe av det aller viktigste skolen kan gjennomføre i forbindelse med alvorlig skolefravær. Annen tilrettelegging kan også være avgjørende, og samtale og samarbeid med foresatte er selvfølgelig viktig. Det er imidlertid ofte slik at voksne bekymrer seg, vurderer, og forsøker å tilrettelegge for elever, uten at eleven selv har blitt sett eller hørt. Det er ikke alltid lett å komme i posisjon til eleven. Dette innebærer relasjonsbygging med eleven, og det å vise at man tar eleven på alvor.

Vi har erfart at det kan være vanskelig for voksne å ta elever på alvor, samtidig som det er de voksne som har ansvar for at eleven kommer på skolen hver dag. Vi pleier ofte si til elever;

“Det er kjempeviktig for oss voksne å vite hva du tenker kan være til hjelp, og hva du gjerne vil. Samtidig er det heldigvis sånn at det ikke er du som skal bestemme, eller har ansvaret alene for å få til dette. Det er de voksne sitt ansvar.”

Det kan oppleves vanskelig, både for skolen og for foresatte, å snakke med elever som strever med tilstedeværelse på skolen. I tillegg til malen for kartleggingssamtalen beskrives det her noen få samtaleteknikker som vil kunne være til hjelp. Disse teknikkene er også fine å bruke i alminnelige elevsamtaler, utviklingssamtaler og generelt i skole-hjem samarbeid. For noen kan teknikkene føles litt unaturlige til å begynne med, men det er verdt et forsøk! Det kan være lurt å øve på disse teknikkene med en kollega, i team eller foran speilet.

Varme:

alle er forskjellige, vi har forskjellig utstråling, kroppsspråk og får ulik kjemi i møte med andre. Uavhengig av dette kan alle bevisst jobbe med seg selv i møte med elever. Målet med kroppsspråket, blikket, toneleie og ordene vi velger er å formidle at “jeg vil deg vel” eller en “varme” som elever kan kjenne i møte med deg.

Speiling:

gjenta det eleven sier, formuler det eventuelt som et spørsmål. For eksempel:

Elev: “Jeg er helt sikker på at det er ingen som liker meg!”

Deg: “Du er helt sikker på at det er ingen som liker deg.” eller

Elev: “Jeg er ikke god i noen fag!”

Du: “Du er ikke god i noen fag?”

Dette åpner for en samtale om det eleven selv er opptatt av.

Oppsummering og avklaring:

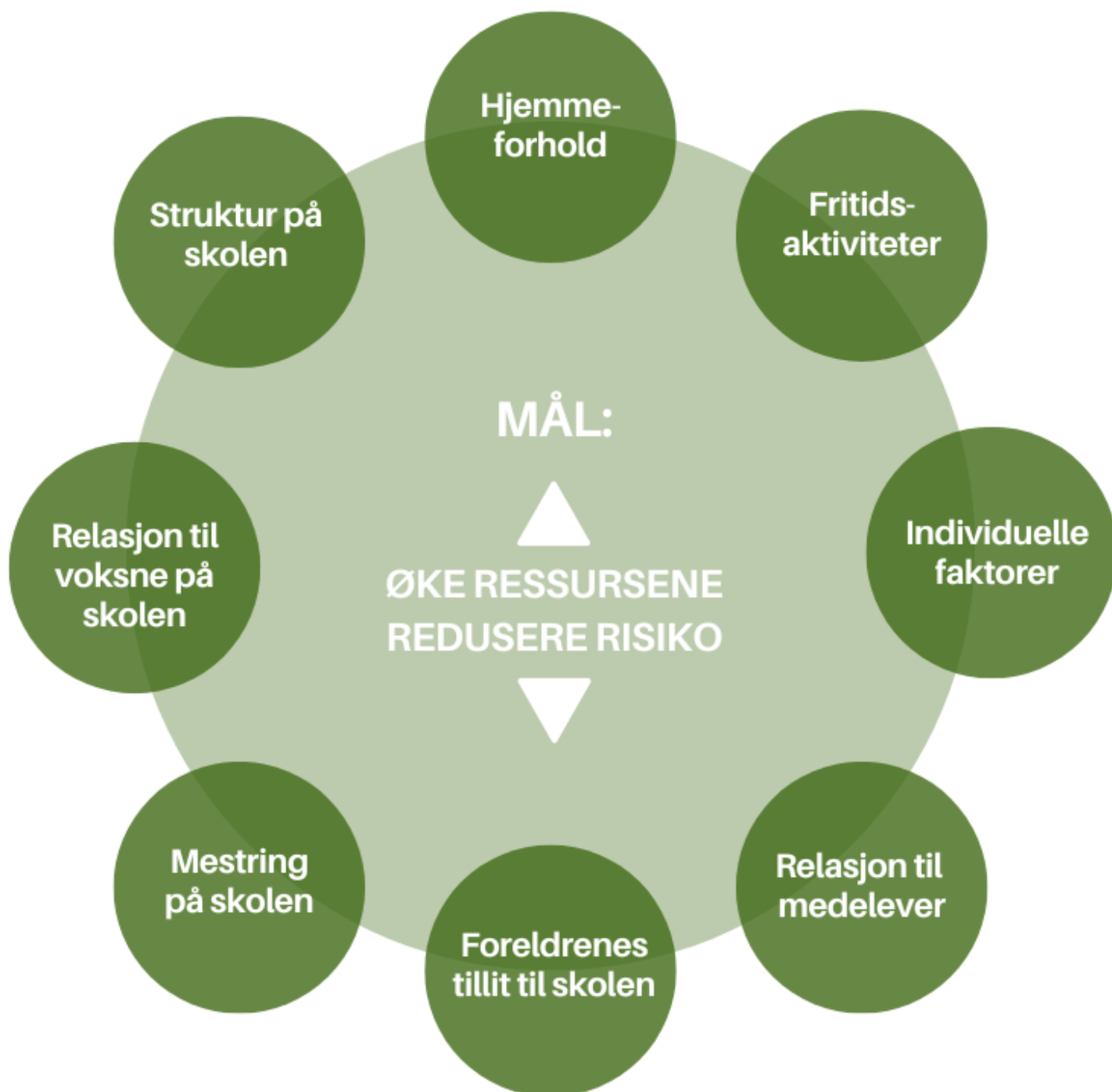
oppsummer elevens innspill, og sjekk ut om du har forstått det. For eksempel:

Du: “Du sier at du ikke har noen venner, ikke er god i fag og det er ikke noe gøy å være på skolen. Var det det du mente?”

For deg som vil lese mer om dette temaet, anbefales blant annet artikkelen *Hvordan snakke med barn som har det vanskelig (Voksne for barn)* og *Forandringsfabrikkens* hefte *“Snakke trygt i skolen”*.

TILTAKSSIRKELEN

De neste 4 sidene er viet til verktøyet tiltakssirkelen – som kan brukes både for å kartlegge og velge tiltak. Her følger en kort introduksjon til bruk av tiltakssirkelen, samt 2 eksempelarke og 1 arbeidsark til praktisk bruk.

Kilde: Tiltakssirkelen, Anneli Otnes (2016)

Hvordan bruke tiltakssirkelen⁴

Tiltakssirkelen er utarbeidet av Anneli Otnes (2016). Modellen kan brukes ved alle alvorlighetsgrader av fravær. Årsakene til skolefravær er ofte sammensatt eller uklare, og det kan være vanskelig å skille årsaker (utløsende) og opprettholdende faktorer. Tiltakssirkelen inneholder ulike tema (sirkler) som man vet påvirker fravær og tilstedeværelse, uavhengig av årsak. Ved en slik helhetlig tilnærming er det lettere å finne løsninger, heller enn å plassere skyld.

Skolen kan ta med seg modellen i det første samarbeidsmøte. I fellesskap går man gjennom sirkel for sirkel. Man rekker neppe alle i første møte. Det kan være lurt å ikke begynne med det vanskeligste (ofte hjemmeforhold og individuelle faktorer). Relasjoner til voksne på skolen er et godt sted å starte.

For hver sirkel leter man etter ressurser og risiko. Hensikten er å finne små tiltak som øker eller opprettholder ressursene og/eller små tiltak som minsker risiko. Hvis for eksempel et godt forhold til kontaktlærer er en ressurs, kan et mulig tiltak være å sette av faste tider i uka hvor lærer sender sms eller tar en prat med eleven. Dersom en risikofaktor er at barnet har søvnproblemer og er trett om morgenen, vil et mulig tiltak være at helsesøster eller andre i helsetjenesten hjelper familien med dette. Poenget er å bygge eleven som helhet, ikke bare se på skolefraværet.

Alle deltakere i møtet skal gå ut av møtet med tiltak, små eller store, som de skal utføre frem til neste møte. Det kan være små oppgaver, som at rektor hilser blidt når hun treffer eleven i gangen, eller mer omfattende tiltak som at kontaktlærer sammen med eleven utarbeider en redusert timeplan. I veldig fastlåste eller langvarige saker kan det være lurt at eleven selv ikke har tiltak, men at «alle andre» begynner arbeidet, og at eleven kobler seg på etter hvert.

Prinsippet «alle bekker små...» er sentralt, heller enn å finne de store revolusjonerende tiltak. Foreldres tillit til skolen er en forutsetning for å lykkes. Hvis dette viser seg å være et vesentlig tema, er det viktig å jobbe med det tidlig. Det er alltid skolen/ faginstansen, som er de profesjonelle aktørene, som har ansvaret for å skape en god relasjon til foreldrene. I tilfeller der eleven har vært hjemme over lang tid kan relasjoner til medelever og fritid være relevante tema å ta tidlig. For noen kan første steg etter langvarig fravær være knyttet til aktiviteter på fritiden.

Tiltakssirkelen kan også brukes som et kartleggingsverktøy internt på skolen, for å få en oversikt over kunnskapen skolen har om eleven og elevens situasjon. Der det brukes som internt kartleggingsverktøy er det viktig å være oppmerksom på at foresatte og elev ikke selv har fått bidra til, eller korrigere, eventuelle hypoteser skolen har.

EKSEMPELKARTLEGGING/TILTAK Tiltakssirkelen

⁴ Tekst tilpasset fra Bærum kommunes [fraværslutiner](#);

Relasjon til voksne på skolen

Ressursfaktorer:

- Har god relasjon til kontaktlærer
- Er sjarmerende, lett å like for voksne
- Liker rådgiver
- Liker samme obskure rockeband som musikk lærer

Risikofaktorer:

- Redd for kritikk fra engelsklærer når han gjør feil
- Flau etter å ha skjelt ut mattelærer
- Redd for å være mislikt av rektor fordi han er «vanskelig»
- Far snakker av og til nedsettende om noen av lærerne

Tiltak:

- Kontaktlærer setter av tid til faste samtaler med eleven.
- Rådgiver møter eleven i skolegården om morgenen for en periode
- Rektor hilser vennlig når hun møter eleven i gangen
- Foreldre snakker positivt om lærere og skolen
- Mattelærer tar initiativ til en samtale med eleven
- Kontaktlærer snakker med engelsklærer om elevens opplevelse
- Musikk lærer er ekstra oppmerksom, og slår av en prat når det er naturlig

Struktur på skolen

Tiltak:

- Kontaktlærer og elev utarbeider redusert timeplan
- Ledelsen sjekker om rutiner for registrering av fravær følges
- Eleven lager plan for uka i samarbeid med rådgiver/kontaktlærer
- Kontaktlærer sørger for å sikre forutsigbarhet for eleven ved å gi beskjed ved f. eks. planlagt vikar eller spesielle aktiviteter på skolen
- Rektor/avdelingsleder vurderer sammen med kontaktlærer om gruppeinndelinger og klasseroms-struktur er hensiktsmessig for eleven
- Miljøarbeider organiserer lekegrupper i friminuttene

Hjemmeforhold

Tiltak:

- Foreldre jobber med morgenrutiner for å få bedre start på dagen
- Helsesøster bistår foreldre i å få gode rutiner
- Far kontakter Familievernkontoret for å få hjelp til å samarbeide bedre som skilte foreldre
- Mor kjører til skolen for en periode
- Foreldre innfører faste kveldsrutiner og begrensnings av elektronikk før leggetid, samarbeid med familieteamet

EKSEMPELTILTAK Tiltakssirkelen

Fritid

Tiltak:

- Familien inviterer klassekamerater på pizzakveld
- Faglærer utnytter interesser i skolearbeid, f.eks. ved å skrive prosjektoppgave om en hobby
- Kontaktlærer samarbeider med SFO vdr. relasjon til medelever
- Mor og far prøver å bidra til at sosiale relasjoner opprettholdes på tross av fravær
- Hvis mulig, følge opp fritidsaktiviteter på tross av skolefravær
- Gå tur med naboens hund
- Kontaktlærer og far tar initiativ til samarbeid med fritidsklubb

Individuelle faktorer

Tiltak:

- Kontaktlærer legger til rette for å kunne bruke interesser/hobbyer i skolearbeidet
- Lærere legger merke til og kommenterer positive egenskaper (f.eks. hjelpsomhet, tålmodighet, ol.)
- Støttesamtaler hos rådgiver/helsesøster
- Vurdere behov for henvisning til psykisk helseteam, BUP, osv.
- Mulighet til å trekke seg tilbake: få arbeide alene på biblioteket når det er mye bråk i klassen

Relasjon til medelever

Tiltak:

- Koble eleven til en medelev (læringspartner)
- Eleven får være hjelpelærer i musikktime
- Plassere elev i grupper sammensatt kun av elever hun/han er trygg på
- Lage klasseregler for godt miljø og samspill
- Fadderordning
- Klassen sender brev/SMS til eleven med hyggelig hilsen ved lengre fravær
- Mulighet for å skifte i egen garderobe

Mestring på skolen

Tiltak:

- Mattelærer sjekker ut om eleven trenger mer utfordrende oppgaver
- Jobbe for å dempe fokus på presentasjoner
- Skole/PPT kartlegger eventuelle lærevesker
- PPT vurderer behov for tilrettelegging
- Justere mengde/type lekser
- Undervisning i smågrupper
- Far hjelper til med engelsklekser
- «åpen- bok-prøve»

Foreldres tillit til skolen

Tiltak:

- Når avtaler ikke følges opp, sjekk ut hva det handler om
- Skolen har ansvar for god dialog når foreldre klager eller er misfornøyd
- Rektor inviterer foreldre til samtale
- Foreldre med egne negative skoleerfaringer unnlater å formidle disse til barna
- Rask beskjed til foreldre når elever uteblir uten beskjed
- Kontaktlærer sender SMS til foreldre hvis eleven ikke har møtt
- Lærere passer på å formidle til foreldrene at de liker eleven

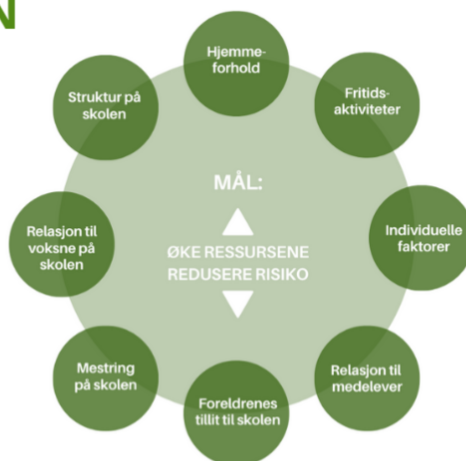
Dette arbeidsarket kan skrives ut, for å brukes i samarbeidsmøter.

KARTLEGGING TILTAKSSIRKELEN

Område (sirkel): _____

Ressurser:

Risiko:

Tiltak: (mål: øke ressurser, redusere risiko)

ARBEIDSARK UTLØSENDE OG OPPRETTHOLDENDE FAKTORER

Etter kartlegging/ samtaler med elev og foresatte kan det være nyttig å samle informasjon i tabellen under. Hva kan tenkes å være grunnene til fraværet i utgangspunktet (utløsende)? Og hva er det som bidrar til at det blir vanskeligere og vanskeligere å komme (opprettende)? Du trenger ikke ha noen fasit, noter gjerne hypoteser. Elev/foresatte kan også fylle ut eget, eller dere kan fylle ut sammen.

Utløsende

Når merket dere at fraværet begynte?
Hva kan være grunner til at fraværet begynte?
Viser kartlegging av skolemiljø/fag noen interessante funn?

Opprettholdende

Hvilke grunner er det nå, for at nærværet ikke øker?
Faglige hull? Sosialt? Bekymringer? Hverdagsrytme?
Viser kartlegging av skolemiljø/fag noen interessante funn?

Notater - skolefravær

SAMARBEIDSAVTALE OM TILTAK VED SKOLEFRAVÆR

SAMARBEIDSAVTALE OM TILTAK VED SKOLEFRAVÆR

Tilstede ved utarbeidelse:		
Dato:		
Dato for evaluering:		
Mål:		
Evt. delmål, på veien mot målet:		
SKOLE		
Tiltak	Ansvarlig	Evaluering (fylles ut ved evaluering av tiltaket)
HJEM		
Tiltak	Ansvarlig	Evaluering (fylles ut ved evaluering av tiltaket)
ELEV		
Tiltak	Ansvarlig	Evaluering (fylles ut ved evaluering av tiltaket)
EVT. ANDRE:		
Tiltak	Ansvarlig	Evaluering (fylles ut ved evaluering av tiltaket)
PLAN B:		
Tiltak	Ansvarlig	Evaluering (fylles ut ved evaluering av tiltaket)
Signatur samarbeidsavtale (<i>skole, hjem, elev, evt. andre</i>);		Signatur evaluering (<i>skole, hjem, elev, evt. andre</i>);
Ved evaluering, velg minst én tiltak videreføres det lages ny samarbeidsavtale tas til tverrfaglig drøfting		

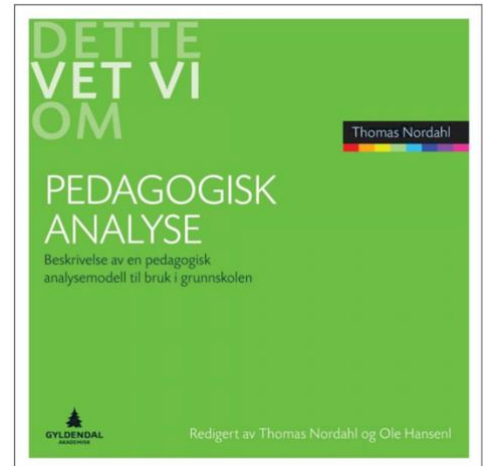

Tilstede ved utarbeidelse: Skriv de som er tilstede, eller som konsulteres		
Dato: dato avtalen inngås		
Dato for evaluering: bli enig om en tid for å evaluere – som regel etter 3 uker		
Mål: Velg et oppnåelig mål basert på elevens nåværende fravær – f.eks. Er litt på skolen hver dag.		
Evt. delmål, på veien mot målet: dette kan være for eksempel å stå opp tidligere om morgenen, å være på et grupperom på skolen fremfor i klasserommet, e.l.		
SKOLE		
Tiltak	Ansvarlig	Evaluering (fylles ut ved evaluering av tiltaket)
Vær konkret -	navn	Har det blitt gjennomført etter intensjon?
Hjelper tiltaket på det vi tror er utfordringen?		Sykdom/ andre ting som kom i veien?
Øk ressurser / reduser risiko (ref. tiltakssirkelen)		Fungerte tiltaket etter intensjon?
		Bør tiltaket videreføres eller justeres?
HJEM		
Tiltak	Ansvarlig	Evaluering (fylles ut ved evaluering av tiltaket)
<i>som over</i>		
ELEV		
Tiltak	Ansvarlig	Evaluering (fylles ut ved evaluering av tiltaket)
<i>som over – OBS! Pass på at det ikke blir elevens ansvar alene å «komme seg på skolen»</i>		
EVT. ANDRE:		
Tiltak	Ansvarlig	Evaluering (fylles ut ved evaluering av tiltaket)
<i>som over</i>		
PLAN B:		
Tiltak	Ansvarlig	Evaluering (fylles ut ved evaluering av tiltaket)
Dersom avtalene over ikke kan holdes (sykdom e.l.) – hva er plan B? Skal noen ringe/ gi beskjeder? Kommer noen fra skolen hjem på besøk?	navn	Måtte plan B brukes?
		Hvordan fungerte den i så fall?
Signatur samarbeidsavtale (skole, hjem, elev, evt. andre);		Signatur evaluering (skole, hjem, elev, evt. andre);
Ved evaluering, velg minst én: tiltak videreføres det lages ny samarbeidsavtale tas til tverrfaglig drøfting		

PEDAGOGISK ANALYSE

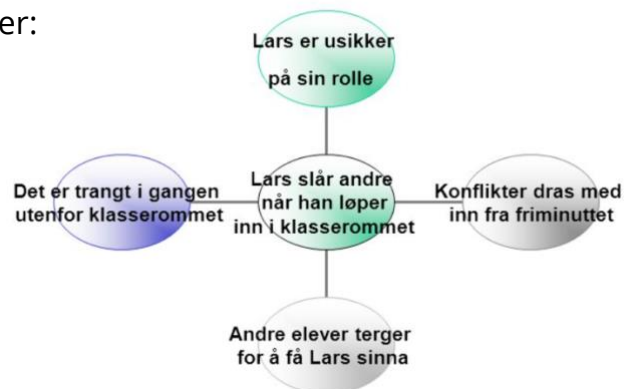
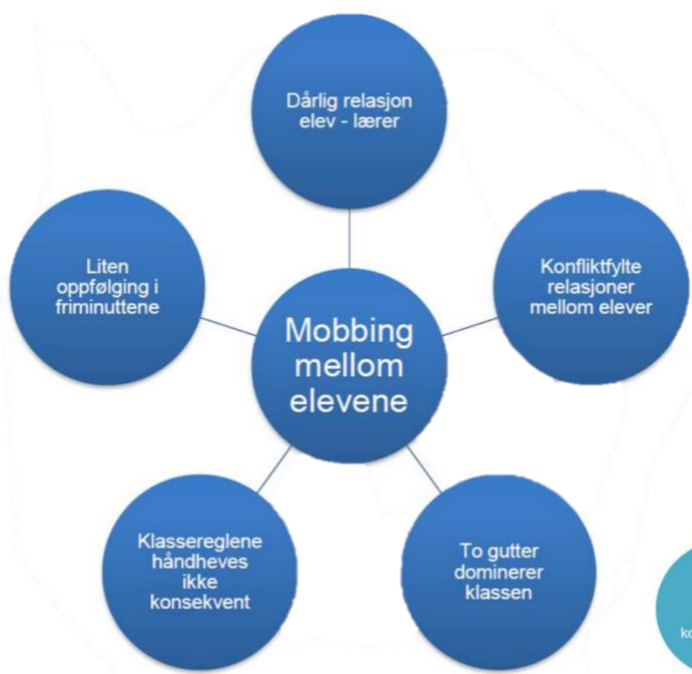
Pedagogisk analyse er et nyttig verktøy for å både kartlegge og komme frem til gode tiltak – både for enkeltelever og for grupper/læringsmiljø.

Nittedalskolene har kjennskap til pedagogisk analyse som verktøy, og forskjellige maler og tabeller finnes tilgjengelig lokalt på den enkelte skole. Det finnes også lett tilgjengelig på nett, og i forskjellige hefter – som dette fra Gyldendal; «Dette vet vi om:» (bilde til høyre)

Ofte så er det slik at en pedagogisk analyse får frem mange forskjellige ting som opprettholder en utfordring. Noen av disse tingene er krevende å gjøre noe med (f.eks. en vanskelig relasjon til en faglærer) – mens andre kan enkelt gjøres noe med (f.eks. sitte foran i klasserommet). Visse tiltak kan være behov for å drøfte med ledelsen (f.eks. der det krever ressurser eller større endringer), mens andre kan løses raskt og greit av kontaktlærer (f.eks. å endre på en pedagogisk praksis eller å legge inn rørispauser i undervisningen).

Under følger eksempler på opprettholdende faktorer:

OVERSIKT OVER KARTLEGGINGER

Faglig/ individnivå

- Sånn vil jeg ha det på skolen samtaleverktøy [lenke](#)
- Underveivurderinger og observasjoner
- Udirs ulike kartleggingsprøver [lenke](#)
- Elevkartlegging og pedagogisk vurdering (inkl. oversikt over kartlegginger) [lenke](#)

Læringsmiljø

- Udirs skolemiljøtiltak – undersøkelse [lenke](#)
- Innblikk (skjult mobbing) [lenke](#)
- Observasjoner

Nevroutviklingsforstyrrelser (f.eks. ADHD, autisme, utviklingshemming)

- STATPED har en egen ressurside for nevroutviklingsforstyrrelser og skolefravær: <https://www.statped.no/temaer/skolefravar-og-nevroutviklingsforstyrrelser/nevroutviklingsforstyrrelser/kartlegging/>

Tips til kartlegging av elever (individnivå)

For å få god nok oversikt over hvordan eleven opplever læringsmiljøet bør følgende områder kartlegges:

- elevens interesser og sterke sider
- trivsel og relasjoner til voksne og andre elever på skolen
- sosiale ferdigheter
- faglig fungering
- overganger
- triggere, ting som stresser i hverdagen
- behovet for struktur og forutsigbarhet
- sensorisk overfølsomhet
- læringsmiljøet

Nyttig informasjon for å kartlegge hvordan eleven lærer best og hva eleven trenger av tilrettelegging for å lære, er:

- grunnleggende ferdigheter (muntlig, lesing, skriving, regning og digitalt)
- faglige ferdigheter (elevens kompetanse i de ulike fagene)
- egenledelsesferdigheter/ selvstyringsferdigheter (hva og når er det vanskelig for eleven å jobbe selvstendig, hente ut informasjon fra undervisningen, konsentrere seg m.m.)
- læreforutsetninger (ofte PPT som vurderer)

TILTAKSBANK

Eksempler på tiltak på skolen – Obs! Må velges basert på kartlegging av eleven og/eller læringsmiljøet

- Jobb med relasjonen mellom lærer(e) og elev! Konkretiser hvordan dette skal skje – f.eks. lærer har innefriminutt med hyggelige aktiviteter, elevsamtaler, gå en tur. Det er viktig at skoleledelsen involveres dersom det ikke er tilstrekkelige rammer for dette arbeidet.
- Ta kontakt med eleven. Elever sier selv at de synes det er godt å vite at de er savnet, og at skolen etterspør dem, selv om de er hjemme.
- Klassen sender et kort/ en hilsen til eleven.
- Informer klassen/trinnet om elevens fravær dersom elev og foresatte samtykker til dette.
- Pass på at faglige tilrettelegginger er på plass.
- Egen ukesplan/ dagsplan (bruke «de 7 H'ene» [STATPED](#))
- Forbered eleven på annerledesdager og endringer.
- Vær bevisst på elevens plassering i klasserommet.
- Voksenstyrte aktiviteter i friminutt. Dette kan med fordel systematiseres som en del av den ordinære skolehverdagen (ikke kun tiltak ved behov).
- Sørg for at eleven har noen å gå sammen med til skolen.
- Lag en video av deg selv hvor du viser klasserommet, hva dere jobber med nå og viser eleven at de er inkludert og tenkt på.
- Siste dagen i en skoleferie, send en melding med litt informasjon om første skoledag etter ferien.
- Bruk omvendt undervisning.
- Eleven kan delta digitalt i små grupper. (Pass på personvern.)
- Skolen møter eleven i skolegården eller på avtalt sted for å følge eleven til klasserommet.
- Gi eleven alternativer fremfor å reise hjem fra skolen, for eksempel muligheter for å ta pauser. Gjør avtaler med eleven om hva hen skal gjøre hvis hen ønsker å gå hjem i løpet av skoledagen.
- Lag en tilpasset timeplan. Prøv sakte opptrapping, med hverdagsrytme som første prioritet.
- Der det er store utfordringer med morgensituasjonen, kan et tidlig innsats tiltak være at en fra skolen (kontaktlærer, en fra ledelsen, sosionom, helsesøster, e.l.) møter barnet hjemme.
- Bruk samarbeidsavtalen i denne veilederen.
- Bruk «[oppstartsaktiviteter](#)» for å jobbe med læringsmiljø og inkludering.
- Bruk [Redd barnas hefte](#) for trivselsaktiviteter og elevmedvirkning.
- Gjennomgå delen om holdninger i denne veilederen lokalt på skolen. Er det noen holdninger som er til hinder for samarbeidet?
- Se flere forslag til tiltak i eksempler for «tiltakssirkelen».

Eksempler på tiltak i skole-hjem samarbeidet

- En foresatt (eller annen fra nettverket) følger eleven til skolen i en periode.
- Sørg for en åpen dialog med foresatte, så de til enhver tid vet hvem de skal ta kontakt med og når den personen er tilgjengelig.
- Informer foresatte om hva alvorlig skolefravær er, og gi informasjon om skolens rutiner og muligheter for å igangsette tiltak. Bruk gjerne egen presentasjon for foreldremøter.
- Trygg foresatte på at skolen gjør sitt beste for at eleven skal trives, og gi god informasjon om elevens fungering på skolen.
- Anerkjenn foresattes utfordringer, og gi informasjon om aktuelle hjelpeinstanser.
- Vis at skolen også skal tilrettelegge – det er ikke «bare» opp til foreldrene å «få barna på skolen» når det først er blitt vanskelig.
- Arbeidet med å sikre at eleven har normal tilstedeværelse på skolen skal være et samarbeid. Dette er viktig å formidle til foresatte.
- Vurder familieråd/ involvering av familiens nettverk.
- Gjennomgå delen om holdninger i denne veilederen sammen med foresatte. Er det noen holdninger som er til hinder for samarbeidet? Kan en felles forståelse av fraværet bidra til å hindre ansvarsdiffusjon?

Omvendt undervisning (flipped classroom)

Den pedagogiske tanken bak omvendt undervisning er å flytte den tradisjonelle teoriundervisningen hjem, slik at tiden på skolen blir frigjort til undervisningsformer der elevene kan være mer delaktige. Som regel går dette ut på å bytte ut lekser med at elevene ser på en film der undervisningen gjennomgås (det finnes imidlertid flere metoder for dette).

Omvendt undervisning er en måte å øke samhandling mellom lærer og elev og bidra til økt grad av tilrettelagt undervisning. Dette er en metode, eller et pedagogisk verktøy, som sånn sett har fordeler for hele klassen. Metoden ble utviklet som et generelt pedagogisk verktøy og fler og fler benytter denne metoden.

Som et tiltak for elever som strever med fravær kan denne metoden ha flere fordeler:

- frigjør tid til relasjonsbygging og samarbeid
- muligheten for tilrettelegging av oppgaver uten åpenbare eller veldig synlige tilpasninger. (Elever kan ofte være sensitive for å skille seg ut.)
- Omvendt undervisning gjør at elever kan føle seg ajur, selv etter lang tids fravær. Elever slipper følelsen av å sitte i timen og ikke forstå hva som blir sagt.
- Når tradisjonelle lekser erstattes med å en video er det mer sannsynlig at eleven, og foresatte, kan følge opp.

NÅR SKAL VI TA KONTAKT MED PPT, BARNEVERNET, ELLER ANDRE HJELPETJENESTER?

Kommunen skal bidra med å hjelpe når elever som strever med tilstedeværelse på skolen. Dette kan innebære en rekke tiltak, som begynner med de stegene som er beskrevet i denne veilederen. Denne veilederen beskriver først og fremst tiltak som er aktuelle i samarbeid mellom skole og hjem. Skolen kan også få bistand fra hjelpetjenester ved behov.

Ikke alle foresatte og elever er klar over hvilke muligheter de har for å få hjelp og støtte utover skolen og helsesykepleier. Det er en viktig oppgave for skolen å sikre at foresatte er klar over hvilke muligheter de har. Ofte kan det være til stor hjelp for eleven at alle involverte parter samarbeider om mulige løsninger på utfordringene, og dette kan gjøres med samtykke fra foresatte.

Lurer du på hvilke tilbud som finnes i kommunen - for eksempel helsestasjon for ungdom (HFU), eller Nittedal Ung? Da kan det være lurt å sjekke kommunens intranett under "Enhet for Barn, unge og familier" og/eller kommunens nettside under "barnehage, skole og familier".

Nittedal kommune er en BTI kommune og informasjon om BTI finnes lett tilgjengelig på nett.

Når skal vi ta kontakt med PPT?

Skolen må fortløpende, uavhengig av fravær, vurdere samarbeid med pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT). Dersom skolen er usikre på om en elev har tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen skal eleven drøftes i ressursteam; og skolen plikter å jobbe med undersøkelser og tiltak i [førtilmeldingsfasen](#). Når en elev er mye borte fra skolen vil det være aktuelt å vurdere hvorvidt for eksempel faglige hull, uavdekkede fagvansker, psykiske eller fysiske plager gjør læring vanskelig. Foresatte har også selvstendig henvisningsrett til PPT. [Informasjon om PPT](#) finnes på kommunens nettsider.

Når skal vi ta kontakt med barnevernet?

Det har vært en del fokus i media og blant fagfolk de siste årene om meldinger til barnevernet grunnet høyt skolefravær. Høyt skolefravær er i seg selv ikke en grunn til å sende bekymringsmelding til barnevernet. Statsforvalteren i Oslo og Viken sendte den 27.10.22 et eget brev til kommunene der det presiseres:

«Meldeplikten til barnevernet er en hjemmel for å sette taushetsplikten til side. For ansatte i skolen går dette fram av opplæringsloven § 15-3 som beskriver i hvilke tilfeller opplysningsplikten til barnevernet går foran taushetsplikten:

- a) når det er grunn til å tru at eit barn blir eller vil bli mishandla, utsett for alvorlege manglar ved den daglege omsorga eller anna alvorleg omsorgssvikt,
- b) når det er grunn til å tru at eit barn har ein livstruande eller annan alvorleg sjukdom eller skade og ikkje kjem til undersøking eller behandling,
- c) når det er grunn til å tru at eit barn med nedsett funksjonsevne eller eit spesielt hjelpetrengande barn ikkje får dekt sitt særlege behov for behandling eller opplæring,
- d) når eit barn har vist alvorlege åtferdsvanskar i form av alvorlege eller gjentatte brotsverk, problematisk bruk av rusmidler eller ei anna form for utprega normlaus åtferd,
- e) når det er grunn til å tru at eit barn blir eller vil bli utnytta til menneskehandel.

Taushetsplikten kan bare settes til side dersom minst ett av vilkårene over (bokstav a – e) er oppfylt.»

Videre skriver Statsforvalteren i samme brev:

«Høyt skolefravær alene er ikke et tilstrekkelig grunnlag for å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten, jf. opplæringsloven § 15-3 bokstav a-d. Å melde bekymring til barneverntjenesten vil som hovedregel først være aktuelt i de tilfeller hvor fraværet kan knyttes til omsorgssituasjonen til barnet. Dersom dette ikke er tilfellet, er det etter vår vurdering ikke barneverntjenestens ansvarsområde å undersøke bakenforliggende årsaker til skolefraværet. Før skolen sender bekymringsmelding til barneverntjenesten ved høyt skolefravær, må den foreta en selvstendig helhetsvurdering av om de objektive vilkårene i opplæringsloven § 15-3 er oppfylt. Denne vurderingen skal dokumenteres. Den enkelte skole kan derfor ikke ha standardiserte rutiner for å melde bekymring for eksempel hvor skolefravær overstiger en viss grense.

(...) Det er imidlertid viktig å være klar over at ansatte i kommunen og på skolene kan sende en melding til barneverntjenesten i samarbeid med foreldrene. Hvis det foreligger et samtykke fra foreldrene, kan den offentlige instansen kontakte barneverntjenesten, også i tilfeller som ikke utløser vilkårene for meldeplikt. Dette følger av forvaltningsloven § 13 a nr. 1. Et slikt samtykke må være informert (den som samtykker må blant annet få tilstrekkelig informasjon om innholdet i meldingen) og bør være skriftliggjort.»

I en egen artikkel om dette skriver [Statsforvalteren i Rogaland \(2023\)](#):

«Når foresatte ikke sørger for at barnet går på skolen, eller motarbeider faglige råd for å få barnet på skolen, kan dette etter en konkret vurdering gi «grunn til å tro» at barnet blir utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgsvikt.

Høyt skolefravær kan imidlertid ha mange årsaker, f.eks. skolevegring, mistriksel, mobbing, manglende tilrettelegging osv., og skolene må derfor vurdere selvstendig i hver enkelt sak om det er grunnlag for å melde. Høyt skolefravær alene er ikke tilstrekkelig grunnlag for bekymringsmelding til barnevernet. Skolen må gjøre en helhetsvurdering, og kunne dokumentere denne, før de sender bekymringsmelding til barnevernet ved høyt skolefravær.»

Det er verdt å nevne at det ikke nødvendig å sende en bekymringsmelding for å samarbeide med barneverntjenesten, foresatte kan selv be om et samarbeid. Barneverntjenesten kan være en veldig god samarbeidspartner for å bidra til å hjelpe familier der barn og/eller unge strever med skolefravær.

Skole og hjem er opptatt av det samme; at eleven skal ha gode hverdager. Derfor er det viktig å ha åpen dialog om hvilke samarbeidspartnere som kan bidra til dette når skolenærvær blir vanskelig. Er foresatte eller skole usikre på dette kan det drøftes (anonymt) med barneverntjenesten, eller i tverrfaglig drøftingstid der barnevernet er representert.

Hvordan kan vi involvere familieteamet/ HFU?

Familieteamet er en lavterskel kommunal helsetjeneste som tilbyr korttidsterapi til familier og barn/unge. Foresatte kan selv ta kontakt med familieteamet, og informasjon om familieteamet finnes på nett. Helsestasjon for ungdom ([HFU](#)) tilbyr korttidsterapi og støttesamtaler til ungdom over 12 år. Nettsidene for HFU har mye nyttig informasjon til ungdom, også om psykisk helse.

Hvordan kan vi involvere fastlege/ BUP?

BUP er forkortelsen for psykisk helsevern for barn og unge og er en del av spesialisthelsetjenesten. De mottar henvisninger ved mistanke om at et barn kan ha en psykisk lidelse, også utreder de og eventuelt behandler dette. Fastlegen gjør helsemessige vurderinger av barnet/ungdommen og vurderer hvorvidt det er behov for videre utredning eller behandling i kommunen eller spesialisthelsetjenesten. Fastlegen kan henvide direkte til BUP. PPT kan også henvide til BUP.

Når skal vi ta kontakt med politiet?

Det vil i svært få tilfeller være slik at skolen i samarbeid med kommunen må vurdere om det er grunnlag for politianmeldelse grunnet manglende oppmøte på skolen. I en regelverkstolkning fra UDIR ["Barn som ikke møter på skolen - for skoler og skoleeiere"](#) beskrives saksgangen for dette nøyte, og det presiseres der at *"Foreldrene kan ikke straffes dersom årsaken til fraværet ikke er manglende aktivitet fra foreldrene, men andre utenforliggende forhold, for eksempel sykdom. Det samme gjelder dersom foreldrene har vært uvitende om fraværet og ikke kan lastes som uaktsomme."*

NOEN UTTALELSER FRA ELEVER MED SKOLEFRAVÆRSERFARING

SETT DEG INN
I MIN SITUASJON.

-elev, 8. trinn med skolefravær

VIS AT DU ER
INTERESSERT I
MEG

-elev, 9. trinn

SPØR
MEG
HVORDAN
DET GÅR

-elev 8.trinn

SE MEG.

-elev, 9. trinn

BRUK MER TID MED OSS OG
MINDRE TID PÅ KONTORET.

-elever på ungdomsskolen

DET HJALP Å FÅ BEGYNNE MED
KORTERE DAGER.

-elev, 8. trinn med skolefravær

SNAKK ORDENTLIG MED MEG,
IKKE KJEFT

-elev, 8. trinn

DE SMÅ TINGENE
BETYR SÅ MYE.

-elever på ungdomsskolen

JEG HAR MISTET OVERSIKTEN.

-elev, 8. trinn etter 4 uker hjemme

PRØV Å SNAKK MED
MEG OG FINN UT AV
GRUNNEN.

-elev, 10. trinn med skolefravær

NÅR JEG VAR SYK OG INGEN FRA
SKOLEN SPURTE HVOR JEG VAR
BEGYNT JEG Å TENKE AT KANSKJE
INGEN SYNES DET VAR VIKTIG AT JEG
VAR DER.

-elev, 10. trinn

VIS AT DU LIKER MEG.

-elev, 10. trinn med skolefravær

JEG KOMMER ALDRI TIL Å TA IGJEN ALT.

-elev, 9. trinn etter 3 uker hjemme

JEG VIL BARE VÆRE
SOM ALLE ANDRE

-elev, 8. trinn med skolefravær

REFERANSELISTE OG LITTERATURLISTE

- Amundsen, M.-L., Møller, G. & Kielland, A. (2022). School Refusal and School Related Differences Among Students With and Without Diagnosis. *Nordisk Tidsskrift for Pedagogikk og Kritikk*. <https://pedagogikkogkritikk.no/index.php/ntpk/article/view/3514>
- Amundsen, M.-L. & Møller, G. (2020). *Betydning av skolerelaterte faktorer og mobbing for elever som strever med skolevegring*. <https://utdanningsforskning.no/artikler/betydning-av-skolerelaterte-faktorer-og-mobbing-for-elever-som-strever-med-skolevegring/>
- Aubert, A.M. og Bakke, I.M. (2006) Utvikling av relasjonskompetanse gjennom observasjon, registrering av sårbarhet og anerkjennende veiledning. Høgskolen i Agder.
- Berg, I (2002). School avoidance, school phobia, and truancy. I Havik, T. & Ingul, J. M. (Red.). Tidlig intervensjon ved skolevegring. Utdanningsnytt
- Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad (2017) Se eleven innenfra - Trygge barn i en mentaliserende skole, Bedre skole
- Brochmann, G og Ole Jacob Madsen, OJ (2022) Skolevegringsmysteriet. Oslo, Cappelen Damm
- Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development. Cambridge, MA: Harvard University press.
- Bru, Cosmovici Idsøe, Øverland () Psykisk helse i skolen.
- Eide, SE (2022) Skolefravær. Cappelen Damm.
- Fallmyr, Ø (2020) Følelshåndtering og relasjonsbygging i skolen. Universitetsforlaget
- Friberg, P., Karlberg, M., Lax, I. S. & Palmer, R. (2015). Hemmasittare och vägen tillbaka. Insatser vid långvarig skolfrånvaro. Columbus Förlag.
- Fyrland, L. (2001) Sosialt nettverk, Universitetsforlaget
- Fornander, MJ og Kearney, CA (2020) Internalizing symptoms as predictors of school absenteeism severity at multiple levels: Ensemble and classification and regression tree analysis. *Frontiers in psychology*.
- Gran, K.G. og Mosand G. (2022) Håndtering av Skolefravær. Vigmostad & Bjørke.
- Greene, R. (2011) Utenfor. Cappelen Damm Akademisk
- Glavin og Erdal (2007) Tverrfaglig samarbeid i praksis: til beste for barn og unge i kommuneNorge. Oslo, Kommuneforlaget.
- Havik, T. (2018). Skolefravær. Å forstå og håndtere skolefravær og skolevegring. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Havik, T., Bru, E. & Ertesvåg, S. (2014). Parental Perspectives of the role of school factors in school refusal. *Emotional and Behavioural Difficulties*. 19(2), 131-153.
- Havik, T., Ingul, J. M. & Heyne, D. (2018). Emerging School Refusal: A School-Based Framework for Identifying Early Signs and Risk Factors. *Cognitive and behavioral practice*, 26(1), 46-62. <https://doi.org/10.1016/j.cbpra.2018.03.005>
- Havik, T. & Ingul, J. M. (2021b, 27. juni). Tidlig intervensjon ved skolevegring. Utdanningsnytt. <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-skole-skolevegring/tidlig-intervensjon-vedskolevegring/289648>
- Hernes, G. (2010). Gull av gråstein: tiltak for å redusere frafall i videregående opplæring. 2010 (3). FAFO-rapport.
- Hoverak, S. (2009) Familieråd og nettverksråd, Universitetsforlaget
- Holden, B. & Sjøllman, J.-I. (2010). Skolenekting : årsaker, kartlegging og behandling. Kommuneforlaget
- Ingul, J.M. (2005) Skolevegring hos barn og ungdom. I: Barn i Norge 2005.
- Ingul, J.M. (2016) Foredrag: Trøndelagskonferansen KS (URL: <http://www.ks.no/contentassets/ee63bd254ad548cc9bd540a85b6d2928/ingultrondelagskonferansen-2016.pdf>)
- Ingul, J. M., Klöckner, C. A., Silverman, W. K. & Nordahl, H. M. (2012). Adolescent school absenteeism: modelling social and individual risk factors. *Child and Adolescent Mental Health*, 17(2), 93-100. <https://doi:10.1111/j.1475-3588.2011.00615x>
- Se meg! Årsrapport om barn og unges psykisk helse, Voksne for barn

- Kearney, C.A. (2001) School refusal behavior in youth. A functional approach to assessment and treatment. Washington, DC: American Psychological Association
- Kearney, C.A. og Silverman, W.K. (1996) The evolution and reconciliation of taxonomic strategies for school refusal behavior. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 3, 339-357
- Kearney, C.A. et al (2019), Reconciling Contemporary Approaches to School Attendance and School Absenteeism: Toward Promotion and Nimble Response, *Global Policy Review and Implementation, and Future Adaptability (Part 2)*, *Front. Psychol.*
- Kearney, C. A. & Graczyk, P. A. (2020). A multidimensional, multi-tiered system of supports model to promote school attendance and address school absenteeism. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 23(3), 316-337.
- Knage, f. (2021) Beyond the school refusal/truancy binary: engaging with the complexities of extended school non-attendance. *International Studies in Sociology of Education* <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09620214.2021.1966827>
- Killén, K.(2009) *Sveket I*, Oslo, Kommuneforlaget.
- Lauvås, P. og Lauvås, K. (2004) *Tverrfaglig samarbeid, perspektiv og strategi*. Universitetsforlaget.
- Lund, I. (2004) *Hun sitter jo bare der! Om innagerende atferd hos barn og unge*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Losnedal, T. K. F. (2022). *Grunnskolens håndtering av bekymringsfullt skolefravær*. Rogaland revisjon.
- Lie, B. (2021). *Redde for skolen, om skolefobi og skolevegring*. Universitetsforlaget.
- Meld. St. 6 (2019-2020). *Tett på-tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/>
- Nordahl, T., Sørli, M-A, Manger, T. og Tveit, A. (2005) *Atferdsproblemer blant barn og unge: teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget
- Nordahl, T. og Overland, T. (2001) *Systemarbeid i klasser. Om forebygging og reduksjon av problematferd*. Biri: Forum for tilpasset opplæring
NOU 2012: 5 *Bedre beskyttelse av barns utvikling*
- Ogden, T. (2009). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen (2.utg.)*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Olsen, M. & Holmen, L. (2018). *Tett på. Frafall i skolen og psykisk helse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rønhovde, (2023) *Bekymringsfullt skolefravær – årsaker og tiltak*. *Utdanningsnytt*. <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-skolefravaer-skolevegring/bekymringsfullt-skolefravaer-arsaker-og-tiltak/310132>
- Tørstad, M. og Hestnes, I. (2010) *Foredrag Nittedal kommune rektormøte, 10. Desember 2010*
- Ulriksen, R. (2021). *Elevers skolefravær blir i stor utstrekning feil kategorisert*. <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-skolevegring/elevers-skolefravaer-bliristor-utstrekning-feil-kategorisert/289162>

Tverrfaglig drøfting Bestill tid til tverrfaglig konsultasjon for skolefravær

Evaluering: Vurder tiltakene;
Er fraværet fremdeles bekymringsfullt?

Tiltak: Iverksett tiltak basert på kartlegging.
Gjennomføres over maks 3 uker.

Kartlegging: Informer ledelsen om bekymring.
Kartleggingssamtale med foresatte og elev.

Kontakt: Er det grunn til bekymring etter
kontakt med foreldre?

hvis nei,
fortsetter hverdagen.

En elev har alvorlig skolefravær:

- 10% (gyldig eller ugyldig)
- 10 enkelttimer fravær i ett semester
- Gjentakende forsenkninger
- Er på skolen, men ikke i timene

10% =
ca 10 dager i
semesteret